

LA DATA DE NAIXEMENT D'EN CRISTÒFOR COLOM

Una de les qüestions més controvertides i, alhora, més transcendents de la vida del Descobridor del Nou Món és el de la seva data de naixement. Perquè, si se sabés l'any exacte en què va néixer hom podria evidenciar d'una vegada per totes la seva autèntica personalitat i la seva nacionalitat real.

Així, per En Carreras Valls, la vida d'En Colom “presenta dues grans incògnites, que la crítica històrica no ha aconseguit de resoldre satisfactòriament: la de l'any en què va néixer, i la d'on va esdevenir-se el seu naixement. Conceptuo que del satisfactori resultat de resoldre la primera pot seguir-se el de l'altre”¹. I En Ballesteros Beretta, en qüestionar-se quina va ser aquesta data clau, insisteix que “és indispensable dilucidar-ho per tal de fixar la cronologia de l'Almirall”², que és com dir els fets de la seva vida. Però, a la vegada, i justament per això, s'ha creat una teranyina de desconcert i desorientació absoluts sobre aquest mateix punt.

En Henry Harrisse, que ha demostrat que no hi ha res de fiable a la vida del Colombo genovès, si es vol que aquest sigui el Colom navegant, escriu que “l'incertesa és més gran encara quan hom tracta de determinar l'any veritable de la naixença d'En Cristòfor Colom”, perquè “hom s'ha esforçat de deduir-la de les

---

¹ R. CARRERAS VALLS, *Catalunya Descubridora d'Amèrica. La Pre-Descoberta i els Catalans Joan Cabot i Cristòfol Colom segons documents inèdits*; Impremta Altés, Barcelona, 1929, p. 99.

² ANTONIO BALLESTEROS BERETTA, “Cristóbal Colón y el Descubrimiento de América”, vol. I; *Historia de América y de los Pueblos Americanos*; Salvat Editores, S.A.; Barcelona-Buenos Aires, 1945, tom IV, p. 191.

asserccions contingudes dins dels seus propis escrits, però aquests són vagues, dubtosos o contradictoris”³.

Efectivament: si ens atenim als escrits retocats d’En Colom, no tan sols el que en surt són xifres vagues o dubtoses, sinó múltiples i irreconciliables. En aquest sentit, l’Enric Bayerri creia que s’ignora la pàtria d’En Colom i que “la mateixa ignorància gravita sobre la data en què va haver de néixer. Des de 1430 a 1451 es pot escollir la data (el mes i el dia són del tot ignorats) que millor s’acomodi al punt de mira especial de cada investigador. A favor de cadascuna d’aqueixes dates militen documents, raons i congruències que l’abonen en major o menor probabilitat”⁴. I davant la impossibilitat d’escatir-la, afirmava, impotent, que “és inútil cercar la seguretat absoluta”⁵. I, En Pedro de Frutos, anava encara més lluny, puix escriu que “el naixement d’En Cristòfor Colom, pel que fa a la data i el lloc, és un enigma al qual no es veu explicació en un futur pròxim”⁶.

Segons En Pere Voltes, “fonamentant-se en el testimoni d’En Bernáldez, s’inclinen a favor de l’any 1436 En Navarrete, En Humboldt, l’Irving i En Fiske; els editors de les *Cartas de Indias* i En Paz y Meliá es pronuncien en pro de l’any 1439; En D’Avezac pensa en els anys de 1445 a 1447; En Lollis, el 1448; En Peschel, el 1456; En HARRISSE opina que En Colom nasqué entre el 24 de maig de 1446 i el 20 de març de 1447”⁷. Tanmateix, a vista d’una acta notarial italiana en

---

³ HENRY HARRISSE, *Christophe Colomb. Son origine, sa vie, ses voyages, sa famille & ses descendants*; Ernest Leroux, Éditeur; París, 1884, Tom I, p. 223.

⁴ ENRIQUE BAYERRI Y BERTOMEU, *Colón tal cual fué. Los problemas de la nacionalidad y de la personalidad de Colón y su resolución más justificada*; Porter-Libros, Barcelona, 1961, p. 351.

⁵ Ídem.

⁶ PEDRO DE FRUTOS, *El enigma de Colón*; Libroexpres, Barcelona, 1980, p. 197.

⁷ PEDRO VOLTES, *Cristóbal Colón*; Salvat Editoriales, S.A.; Barcelona, 1987, p. 20.

què es fa esment de l'edat de l'interessat, acaba creient, convençut, que això “permet atribuir decididament a En Colom el naixement al 1451”⁸.

Conformement, En Salvador de Madariaga ha apuntat que “a títol de mera curiositat, cal afegir aquí, que, després d’haver vacil·lat sobre *setze dates distintes* en un marge que va des de 1430 a 1456, la història colombina ha determinat per acceptar com a més segura una data compresa entre el 26 d’agost i el 31 d’octubre de 1451”⁹. Però, com En Voltes, seguint la documentació aportada pels historiadors italians, En Madariaga optava per aquesta darrera data, perquè és la data de naixement efectiu del Colombo genovès. D’un Colombo, efectivament, de carn i ossos, mes un Colombo llaner, plebeu i analfabet i que no té res a veure amb el Colom descobridor. Però que s’ha acabat imposant per la inèrcia de la història oficial.

Un exemple clar d’aquest posicionament de fonamentar la data de naixement de l’Almirall sobre la documentació notarial genovesa referent a un llaner i plebeu, i obviant-ne, consegüentment, la resta de dades biogràfiques, és el sostingut per l’Enrique de Gandia, que, després de repassar unes quantes afirmacions sobre l’any de naixença, i aplicar-hi els còmputos necessaris d’anys, afirma convençut: “Hem vist com, segons aquests càlculs, els anys en què pogué néixer En Colom són els de 1436, 1439, 1447 i 1455. En moltes obres circulen unes altres dates, però es basen en errors avui dia insostenibles, com en el de suposar que En Colom arribà a Portugal a l’any 1470, etcètera, i en interpretacions errònies de les actes genoveses. La veritable edat d’En Colom es

---

⁸ Ídem.

coneix gràcies a les declaracions que ell mateix féu a les actes notarial de Gènova”¹⁰.

A partir, doncs, de les declaracions que recullen aquestes actes genoveses, En Gandia conclou: “L’any 1451-52 és, per tant, el més probable i el que accepten, avui en dia, tots els colombistes seriosos. Alguns, amb major precisió, fixen el naixement entre el 25 d’agost i el 31 d’octubre de 1451”¹¹.

Així, tenim que, mentre, per la història oficial, el llaner genovès Colombo va néixer vers al 1451, i fins a l’edat de vint-i-nou anys encara no s’havia mogut de Gènova –on hi exercia la seva senzilla professió de teixidor–¹², el militar, polític, humanista, mercader, marí i cosmògraf Cristòfor Colom portava navegant des de l’adolescència –com ell mateix afirma– per totes les mars conegudes del món¹³.

Avui dia, la quasi totalitat dels colombistes catalans sabem del cert que en la biografia d’En Cristòfor Colom s’hi han incrustat fragments de la vida del Colombo genovès i que, en realitat, ens trobem davant de dos personatges totalment diferents i irreconciliables, tal com ja ho va indicar el prestigiós Ferran Soldevila: “Tal vegada, el més inexplicable dels enigmes colombins és el de la doble personalitat –diguem-ho així– que presenta En Colom tal com sorgeix de la

---

⁹ SALVADOR DE MADARIAGA, *Vida del muy magnífico señor Don Cristóbal Colón*; Editorial Espasa-Calpe, S.A.; 5a edició, Madrid, 1992, p. 55.

¹⁰ ENRIQUE DE GANDÍA, *Historia de Cristóbal Colón. Análisis crítico de las fuentes documentales y de los problemas colombinos*; Biblioteca de Obras Famosas-84, Editorial Claridad, 2a edició, Buenos Aires, 1951, p. 72-73.

¹¹ Ídem, p. 73.

¹² Cf. PAOLO EMILIO TAVIANI, *Cristóbal Colón. Génesis del gran descubrimiento*; Editorial Delta, SA – Instituto Geográfico de Agostini, Roma, 1985, p. 212.

documentació genovesa, d'una banda, i de les seves pròpies declaracions, de les del seu fill Ferran i de les del cronista Cases, de l'altra. En aquella ens apareix com un llaner de Gènova i Savona fins al 1473, i els seus contactes amb la mar són posteriors a aquesta data i en qualitat de viatjant de comerç; en aquesta ens apareix com un home de mar, que navega des dels catorze anys”¹⁴. I reblava: “Davant d'aquesta doble personalitat, els historiadors no han tingut més remei que, o bé acusar En Colom de mentider i falsari, negant la veracitat de moltes de les seves afirmacions; o esforçar-se a barrejar les dades d'unes i altres fonts per fondre-les en una sola biografia; o llançar-se decididament a separar els dos personatges i a identificar el descobridor amb el navegant i no amb el llaner”¹⁵.

És a dir, que reconeix que som davant de dos homes diferents. Per això, ell mateix, ja al 1928, des dels fulls de la *Revista de Catalunya*, glossant les darreres recerques de l'Ulloa, després de posar-nos de relleu el desconeixement d'En Colom de la llengua italiana, i de contrastar les vides irreconciliables de l'un i l'altre, conclouïa que “el Colombo al qual es refereixen els genovistes, no té res a veure amb el descobridor d'Amèrica”¹⁶.

També s'ha adonat de la duplicitat de personatges l'Alexandre Gaspar da Naia. Segons ell, el Descobridor és un “navegant, que no s'ha de confondre amb En Cristóforo Colombo, fill d'un Doménico Colombo, i, com aquest, cardador de

---

¹³ Cf. BARTOLOMÉ DE LAS CASAS, *Historia de las Indias*; edició d'Agustín Millares Carlo i estudi preliminar de Lewis Hanke, Fondo de Cultrura Econòmica, S.A.; Mèxic D.F., 1986, vol. I, p. 31.

¹⁴ F. SOLDEVILA, *Historia de España*; Ediciones Ariel, Barcelona, 1954, vol. III, p. 19.

¹⁵ Ídem.

¹⁶ FERRAN SOLDEVILA, “Les «Noves proves de la catalanitat de Colom»”; *Revista de Catalunya*, núm. 48, gener-juny de 1928, p. 586.

llana”¹⁷. Perquè, mentre el primer té “origen noble”¹⁸, el darrer, com a plebeu, “mai no podria merèixer l’amistat i la confiança amb què En Joan II l’honorava”¹⁹, durant els anys que va viure a Portugal, ni es podria haver casat amb una dama vinculada a la Cort, ni maridar el seu fill amb una cosina del rei Ferran el Catòlic, ni tindria escut d’armes, ni se li hagués concedit el títol de duc, “que només es conferia a persones d’origen principesc”²⁰. I acabava afirmant que barrejar aquests dos personatges era “eternitzar un equívoc que té tant d’incoherent com d’absurd”²¹.

I En Ricardo Beltran y Rózpide, membre que va ser de la Real Academia de la Historia espanyola, després d’analitzar i acarar els documents notariais genovesos amb els espanyols, acabava consignant que En Cristòfor Colom “no pot ser el Cristóforo Columbo, llaner i humil menestral de Gènova. Entre tots els escrits d’En Colom hi ha sempre relativa conformitat, encara que admetem interpretacions diferents. No n’hi ha, de cap manera, es prenguin els documents que es prenguin, es facin les interpretacions que es facin, entre els escrits d’En Cristòfor Colom i les cites i escriptures de Gènova i Savona referents a

---

¹⁷ ALEXANDRE GASPAR DA NAIA, *Don João II e Cristóbal Colón. Factores complementares na consecução de um mesmo objectivo*; Coimbra Editoria, Limitada; Lisboa, 1951, p. 77.

¹⁸ Ídem, p. 78.

¹⁹ Ídem, p. 6.

²⁰ Ídem, p. 78.

²¹ Ídem, p. 5.

Cristóforo Colombo”²². I, justament per això, reblava que “el Colom dels documents espanyols no és el Columbo dels documents italians”²³.

I, des d’aquest mateix posicionament, es manifesta En Charles Merrill, pel qual, “si examinem amb un xic de cura el personatge dels documents genovesos, veiem que hi ha bons motius per dubtar que aquest Cristóforo Colombo sigui el mateix home que va arribar a la cort dels Reis Catòlics l’any 1485, i que acabà essent conegut pel nom de Cristóbal Colón. Els historiadors que han volgut una revisió de la qüestió de la pàtria colombina no han negat que hi havia un Cristóforo Colombo a Gènova. El que han negat és que aquest hagués pogut ser el Descobridor d’Amèrica. Hi ha vist tants punts de discrepància entre la biografia del Cristóforo i la del Cristóbal que creuen que hi havia dues persones diferents”²⁴.

El desdoblament, fins i tot, ha donat lloc a un opuscle intítulat *Non, Cristoforo Colombo n’est pas Christophe Colomb*, obra d’En Pierre Bonnet²⁵, Professor Honorari de la Facultat de les Ciències de Tolosa, en el qual es torna a fer evident que la història ha refós dos personatges ben diversos, de dues classes socials totalment diferents i de formacions culturals antagòniques, en un de sol.

Percebut d’aquesta mixtificació, En Bonnet addueix que “En Crisóforo Colombo és certament genovès, mes no és pas el Cristòfor Colom que ha

---

²² RICARDO BELTRÁN Y RÓZPIDE, *Cristóbal Colón y Cristóforo Columbo. Estudio crítico documental*; Imprenta del Patronato de Huérfanos de Intendencia é Intervención Militares, Madrid, 1918, p. 22.

²³ Ídem.

²⁴ CHARLES MERRILL, “La identitat del Descobridor d’Amèrica. II. El navegant noble i el llaner burgès”; *Terra Rubra*, núm. 2, Tarroja, gener de 1991, p. 6-7.

²⁵ PIERRE BONNET, *Non, Cristoforo Colombo n’est pas Christophe Colomb*; Imprimerie Occitane, Tolosa, 1986.

descobert Amèrica”²⁶. Creu que “hi hagué a la Història dos Cristòfors Colom: el ver i el fals” que “hom sovint confon, car s’atorga a l’un i a l’altre els mateixos fets: ambdós són corsaris de Renat d’Anjou; ambdós persegueixen la mateixa galera reial, la Ferrandina (1472), i són a la batalla del Cap de Sant Vicenç (1475); ambdós es llencen a mar i se salven nedant ajudats d’una fusta; ambdós es casen al 1478 amb la mateixa portuguesa”. Però, “evidentment, tot això no és pas possible per tots dos alhora!”²⁷. En Bonnet s’adreça als principals historiadors que defensen la genovesitat d’En Colom i els diu: “cometeu un gran error, perquè confoneu els dos homes”²⁸. I acabava l’opuscle consignant que el Descobridor, per la seva llengua, pels seus gestos, cultura, pel seu passat de navegant, pel seu rang social i càrrecs polítics i militars “és sempre un Espanyol-Català i és això el que importa reconèixer”²⁹.

L’evidència que ens trobem davant de dos personatges diferents és tan gran, és tan obvi que l’un és llaner, plebeu i sense estudis i l’altre un noble cultíssim, navegant, polític i militar, que En Caius Parellada ha conclòs: “La desproporció, doncs, que hi ha, i que salta a la vista entre l’encaix del descobridor del Nou Món amb un personatge català i el desencaix del mateix descobridor amb el Colombo, és tal i tan abissal, que sembla verament inexplicable que abans d’ara hom no se n’hagi adonat”³⁰. I l’Onofre Vaquer, després de consagnar que “la identificació entre el Cristóforo Colombo, teixidor de llana, i En Cristòfor Colom és totalment

---

²⁶ Ídem, p. s/n.

²⁷ Ídem.

²⁸ Ídem.

²⁹ Ídem.

³⁰ CAIUS PARELLADA I CARDELLACH, *Cristòfor Colom i Catalunya: una relació indefugible*; La Llar del Llibre, S.A.; Punt de Vista-25, Barcelona, 1992, p. 139.

impossible”³¹, ha reblat sense cap mena d’embuts: “Realment cal estar cecs per creure que ambdós són la mateixa persona”³².

És cert: hi ha un doble personatge que cal destriar intel·ligentment i precisa si no volem caure en l’ordit de confusió que la censura reial espanyola va teixir a fi de desnaturalitzar el Descobridor i la seva empresa política i apropiar-se’n l’autoria, la fama històrica i els beneficis econòmics que se’n derivaven.

En aquest sentit, des d’En Lluís Ulloa ençà, els estudiosos catalans que s’han esforçat a esbrinar l’autèntica personalitat del Descobridor, han apuntat la possible identificació d’En Cristòfor Colom amb el militar, navegant i polític barceloní Joan Colom, que també, com el Descobridor, tenia les mateixes armes heràldiques, una mateixa dona dita Margarida, un germà i un fill anomenats Jaume (“Diego”, en espanyol) i un parent molt pròxim que es deia Joan-Antoni. I també, com el Descobridor, va servir, durant la Guerra Civil catalana, el rei Renat d’Anjou com a capità i vice-almirall. En un estudi recent, aparegut al número 10 de la revista *Paratge*, intitulat “Els Colom de Barcelona i el barceloní Cristòfor Colom”, jo mateix reforço i reblo aquesta identitat, amb multiplicitat de dades aclaridores³³.

Sobre aquests paràmetres, doncs –els de la vida d’En Joan Colom i els seus paral·lelismes reveladors amb la d’En Cristòfor Colom, també anomenat “Joan”, de tant en tant, en fonts coetànies, una de les quals és una rúbrica personal seva,

---

³¹ ONOFRE VAQUER BENNASAR, *¿Dónde nació Cristóbal Colón?*; El Calaix d’El Tall-4, El Tall Editorial, Palma de Mallorca, 1991, p. 39.

³² Ídem, p. 37.

³³ JORDI BILBENY, “Els Colom de Barcelona i el barceloní Cristòfor Colom”; *Paratge*, 10 (1999), p. 35-52.

que diu “Johannes” de forma abreujada³⁴–, és on cal cercar l’edat del nostre Descobridor.

Així, En Mitjana de las Doblas, que ha treballat a bastament la documentació de la família barcelonina dels Colom, ens objectiva que En Joan Colom “deuria néixer a Barcelona vers l’any 1435”³⁵. Si, així mateix, fem cas del que ens diu l’Andrés Bernáldez, a la seva *Historia de los Reyes Católicos Don Fernando y Doña Isabel*, que el Descobridor va morir al mes de maig de 1506, “a l’edat de 70 anys, poc més o menys”³⁶, tindriem que, també, més o menys, En Cristòfor Colom va néixer vers el 1436, data molt pròxima a la del naixement d’En Joan Colom, segons els càlculs d’En Mitjana.

Ara bé: l’opinió d’aquest investigador, que no aporta cap nou document que en precisi l’any, perquè no hi ha cap Colom real nascut en aquesta data, em sembla totalment condicionada pel parer d’En Bernáldez, que vol fer coincidir amb el seu a fi de donar-li versemblança històrica, tal com ha passat a d’altres eminents historiadors, que, també, seguint aquest mateix cronista, han cregut que el 1436 va ser l’any efectiu de la naixença del Descobridor.

Així ens ho certificava En Manuel Álvarez de Sotomayor. Segons ell, “les que donen la data de 1436 [...] es basen en aquella declaració del cura de Los Palacios, Andrés Bernáldez, que assegura que En Colom morí al setanta anys, al

---

³⁴ Vg. MANUEL BESTRATÉN I SABATÉ, *A l’entorn del gran navegant Cristòfol Colom, de Santa Maria de la Cinta i de Tortosa*; Impremta Querol, S.L.; Tortosa, 2001, p. 92 i 98.

³⁵ ENRIC MITJANA DE LAS DOBLAS, *Colom Català* [mecanoscrit], Barcelona, 1927-1950, p. 94.

³⁶ ANDRÉS BERNÁLDEZ, *Historia de los Reyes Católicos Don Fernando y Doña Isabel*; Biblioteca de Autores Españoles-70, M. Rivadeneyra, Editor; Madrid, 1878, p. 679.

1506 «en senectute bona»³⁷. I, conformement, ho creu En José María Asensio, pel qual, “que En Colom nasqué al 1436 sembla raonablement justificat per la ràpida excursió dels fets principals de la seva vida que acabem de fer. Recolzats en el testimoni del Cura de los Palacios [Andrés Bernáldez], i en llurs propis estudis, sostenen la mateixa data i cronologia biogràfica el nostre il·lustre Navarrete, el cèlebre Alexandre Humboldt, Alfons de Lamartine, el Dr. Ferran Hofer, miss Emma Hart (mistress Villard), Washington Irving, Cèsar Cantú i d’altres”³⁸.

Fins aquí alguns autors que han treballat creient que En Colom era genovès i donant crèdit als seus escrits, sobre els quals fonamentaven les seves deduccions. Tanmateix, cap d’ells no va tenir en consideració la documentació dels Colom catalans i, menys encara, la d’En Joan Colom i Bertran. No en canvi En Francesc Albardaner, que des de fa molts anys ha cercat en els arxius de Catalunya les dades referents a la família barcelonina dels Colom, i amb les quals n’ha creat un arbre genealògic, on hi afegeix nova informació, sovint personalitzada i, en el cas que ens ocupa, reveladora.

Per ell, doncs, sabem que tant En Joan com En Lluís Colom i Bertran van ser tonsurats al 1425³⁹. La troballa documental de l’Albardaner és clau i d’un relleu encara, fins avui, insospitat, perquè és la informació més antiga que tenim

---

³⁷ MANUEL ÁLVAREZ DE SOTOMAYOR, *¿Colón mallorquín? Juicio crítico de la tesis del Colón balear*; sobretirada de la *Historia de Mallorca*, coordinada per J. Mascaró Pasarius, Palma de Mallorca, 1971, p. 248.

³⁸ JOSÉ MARÍA ASENSIO, *Los Restos de Cristóbal Colón están en la Havana*; 2a edició, Imprenta y Librería Española y Extranjera de D. Rafael Tarascó y Lassa, Sevilla, 1881, p. 86-87.

³⁹ FRANCESC ALBARDANER, “[Arbre genealògic de la família barcelonina dels Colom]”, inèdit].

d'En Joan Colom i que explicita nítidament que el futur mercader, polític, militar i navegant barceloní, no va poder néixer, sota cap concepte, després del 1425.

Amb aquesta informació a la mà, ara tan sols ens cal trobar l'any de naixement. Si realment la data de la tonsura coincidís amb la del bateig o simplement s'escaigués dins el primer any de vida de l'infant (cosa gens desassenyada, car la Teresa Baqué documenta la tonsura d'un nen als dos anys d'edat), això ens duria de ple als deu o vint anys –segons els retocs– que els censors acostumen a retallar de la vida del Descobridor per fer-lo coincidir amb el llaner genovès Colombo, moltíssim més jove.

En aquest mateix caient, En Josep M. Pons i Guri, director de l'Arxiu Històric Fidel Fita, d'Arenys de Mar, després que jo li demanés informació sobre la tonsura, i si era possible que es tonsurés un infant abans dels vuit anys, em comenta: “Trobo tonsurats de cinc i sis anys i n'hi ha d'haver d'abans, perquè també hi ha cardenals elegits als 7 i 8 anys. Es tonsurava tan aviat com era possible, donat que, si no, el benefici eclesiàstic amb què es dotaven moltes famílies poderoses, se'l podia quedar un foraster”. I així mateix ho ha consignat l'Antonio Garcia, car, per ell, “cal tenir en compte que molts [infants] es tonsuraven només a fi de poder gaudir d'un benefici eclesiàstic que els permetés subvencionar-se els estudis, sense seguir després la carrera eclesiàstica”⁴⁰.

A més a més, sabem que també s'aplicava la tonsura als estudiants un cop s'havien iniciat els cursos a la Universitat. Ara, forçosament, som davant d'una edat molt posterior als dotze anys. En Garcia, en parlar dels alumnes

universitaris, ens advera que, “com que la major part dels estudiants no eren clergues, als segles XIV-XV s’introduí la pràctica de rebre la primera tonsura; amb la qual cosa ja eren individus aptes per a l’obtenció de beneficis, encara que després no seguissin la carrera clerical”⁴¹.

Per tant, és totalment infonamentat i no té cap base històrica creure, com ho fa l’Albardaner, que, “els nens eren tonsurats entre els 8 i els 12 anys en entrar a les escoles de les catedrals”⁴², perquè ja acabo de mostrar com l’edat variava moltíssim i com sovint eren tonsurats a la Universitat i no pas a les catedrals. És clar que *hi havia una tendència* a fer-ho entre els 8 i els 12 anys, que en tenim *un gran tou* d’exemples. Però en cap cas es pot afirmar taxativament que la tonsura era un fet més matemàtic que social i que no es donava fora de les edats compreses entre els 8 i els 12 anys.

Sigui com sigui, jo tampoc no descarto d’antuvi que En Joan Colom podia haver estat tonsurat en una edat pròxima als deu anys, tot i que el fet, de per si, amb la informació que avui tenim, és irrellevant, llevat que sigui per afirmar que l’Almirall no podia haver nascut després de 1425.

Per l’Albardaner, resta fora de tot dubte que En “Joan Colom va ser tonsurat al 1425”⁴³. I, en aplicar-hi les seves deduccions sobre la tonsura, creu “que la seva data de naixement es trobaria entre els anys 1413 i 1417”⁴⁴, o bé –

---

⁴⁰ ANTONIO GARCÍA GARCÍA, “La organización de los estudios jurídicos”, *Les universitats de la Corona d’Aragó, ahir i avui. Estudis històrics*; Biblioteca Universitària-44, Editorial Pòrtic, Barcelona, 2002, p. 66.

⁴¹ Ídem, p. 67.

⁴² FRANCESC ALBARDANER I LLORENS, “Les fal·làcies històriques de Jordi Bilbeny”; *El Temps*, núm. 1.023, 20-26 de gener del 2004, p.20.

⁴³ Ídem.

⁴⁴ Ídem.

com apunta en un altre lloc– que naixeria al 1415⁴⁵; cosa altament factible, però que caldria abordar documentalment i rigorosa. Ara bé: com que això li dóna que “en Joan Colom hagués tingut una edat compresa entre els 75 i els 79 anys l’any 1492 si hagués estat Cristòfor Colom descobridor d’Amèrica”⁴⁶, afirma, per aquesta sola raó, en lloc de postular un Colom més vell del que se’ns havia fet creure, que “la identificació de Joan Colom i Bertran amb Cristòfol Colom cau per la seva base”⁴⁷.

Ultra això, l’Albardaner es fa fort en el fet que aquesta “impossibilitat d’identificació queda reblada per un altre document del fons Grimal en què es demostra que Joan Colom i Bertran morí abans de l’any 1488, i, per tant, no va poder descobrir Amèrica”⁴⁸. De fet, no hi ha cap document d’aquest fons Grimal que digui textualment que En Joan Colom *sigui mort* abans del 1488. No sé en què es basa l’Albardaner per fer afirmacions d’un to tan greu com aquesta. Per això – i com ja és habitual en ell–, no em resulta gens estrany que ni citi el document, ni el transcrigui, ni reproduïxi la frase en qüestió de la defunció d’En Colom.

Amb tot, com que ell mateix escriu que aquestes dades es poden trobar en “documents existents al fons Grimal del Centre d’Estudis Colombins de Barcelona i que Jordi Bilbeny, membre també d’aquest Centre, coneix

---

⁴⁵ Cf. FRANCESC ALBARDANÉ, “Els cinc germans Colom”; *Butlletí del Centre d’Estudis Colombins*, any II, núms. 5-6, 1r i 2n trimestre 1992, p. 20.

⁴⁶ F. ALBARDANER I LLORENS, “Les fal·làcies històriques de Jordi Bilbeny”; op. cit., p. 20.

⁴⁷ Ídem.

⁴⁸ Ídem.

perfectament”⁴⁹; del meu perfecte coneixement del fons, doncs, i d’una consulta acurada dels documents, no se’n pot concloure mai que En Joan Colom sigui difunt a la data predita.

Ans al contrari: per En Carreras Valls, sabem que En Joan Colom era viu al 1488, per tal com apareix esmentat en una sentència del 18 de març d’aquest mateix any, de l’Infant Enric d’Aragó, condemnatòria per a En Lluís Colom i el seu nebot Jaume. A la sentència, a més de quedar clar que En Lluís i En Joan Colom són germans⁵⁰, se’ns diu, en present d’indicatiu, i d’una forma ben terminant, que En Jaume Colom és “fill d’En Joan Colom”⁵¹. No pas que En Jaume “era” fill d’En Joan, sinó que “ho és” en el moment de redactar-se l’escrit.

Per contraprova, el text presenta l’avi d’En Joan Colom, En Guillem Colom, com a *quondam*⁵², mot llatí que s’aplica en el llenguatge cancelleresc i notarial amb el significat de “difunt”. Efectivament: sabem mercès a l’Albardaner que En Guillem Colom va morir al 1419⁵³. Però cap altre dels membres de la família Colom, que apareixen al document, no és esmentat amb el *quondam* subsegüent. Així, mentre En Lluís Colom és dit *mylitem*, i En Jaume hi és tractat de *domicellum* i “fill d’En Joan Colom”, d’aquest Joan tan sols se’ns n’exposa que és “ciutadà de Barcelona” i que “En Lluís i En Joan foren fills d’En Jaume Colom, hereu del dit Guillem Colom”⁵⁴.

---

⁴⁹ Ídem.

⁵⁰ Cf. R. CARRERAS VALLS, *Los Catalanes Juan Cabot y Cristóbal Colón*; Imprenta Altés, Barcelona, 1931, p. 136.

⁵¹ Ídem.

⁵² Ídem.

⁵³ F. ALBARDANER [“Arbre genealògic de la família barcelonina dels Colom”, inèdit].

⁵⁴ Cf. R. CARRERAS VALLS, op. cit., p. 136.

Tal vegada, com que no hi ha referència a cap més altre document de l'any 1488 en què es parli d'En Joan Colom, és molt possible que l'Albardaner faci referència a aquest mateix, i hagi interpretat el paràgraf que ens diu que “Ludovycus et Johannes fuerunt filii Jacobi colom heredi dicti Guillermy colom”, com si els dits germans Colom –atès que el text exposa clarament que “foren fills”– fossin llavors ja morts. Però, des d'un punt de vista estrictament sintàctic, també podria ser que hom fes referència al pare. I que fos aquest el qui fos mort al 1488. Amb la qual cosa, la frase en qüestió no deixaria tampoc de tenir sentit. I segur que aquesta interpretació és la correcta, perquè, a més a més que l'Albardaner cregui que En Jaume Colom podria haver mort al 1440⁵⁵, car després d'aquesta data ja no ens en dóna cap notícia, sabem que era difunt al 1441, pel testament de l'Elionor Colom, filla seva i germana de sengles Joan i Lluís⁵⁶.

Nogensmenys, per si la sobredita sentència encara ens deixés dubtosos, i poguéssim pensar que, efectivament, En Joan Colom era viu al març del 1488, però no pas a finals d'any o al 1489, tenim encara el testament de la Caterina de Gualbes i Colom, filla de l'Elionor Colom i Bertran i d'En Joan de Gualbes i Soler, i, per tant, neboda d'En Joan Colom.

Doncs bé: un cop fetes totes les deixes, especifica que “tots los altres béns mobles e immobles haguts i havedors e drets meus universals qualsevulla que

---

⁵⁵ F. ALBARDANER [“Arbre genealògic de la família barcelonina dels Colom”, inèdit].

⁵⁶ Cf. JOAN GRIMAL I BONANY, “Últimes voluntats d'Elionor [Colom], muller de Joan Lluís de Gualbes, ciutadà de Barcelona, filla de l'honorable Jaume Colom, difunt, i de Madona Caterina, muller de l'anterior, encara viva; ambdós ciutadans de Barcelona.

sien e a mi pertanguen o pertànyer puxen, lex e atorch a infant o infants”⁵⁷. Amb aquest propòsit, fa constar que “la heretat emperò e béns que vénen de part de la senyora ma mare, vull que de aquells sia hereu [el marit G. Sampsó] de vida sua tansolament; e après òbit seu substituesch e a mi hereu universal instituesch los hereus de mossèn Johan Colom e Luys Colom e la dita Caterina Coloma, si llavors tenia marit, per aguals parts. E si emperò la dita Coloma no tenia marit, en tal cars vull que de la mia dita heretat li sia donades e consignades tots anys 10 lliures de sa vida per los dits hereus de mossèn Johan Colom e Luys Colom per mi en lo derrer loch a mi hereus instituhits”⁵⁸. O sigui, que al 1490 es torna a esmentar En Joan Colom com si encara fos viu.

El testament de la Caterina de Gualbes ha estat comentat per En Mitjana i per l’Albardaner mateix. Així, mentre, per aquest darrer, la Caterina de Gualbes i En Gabriel Samsó “no van tenir hereus i nomena els seus oncles Joan i Lluís Colom”⁵⁹, segons En Mitjana, la testadora “nomena hereus en els béns materns, a manca de fills, els seus oncles, Joan i Lluís, perquè aquests els disignin”⁶⁰. Cosa que molt difícilment haurien pogut fer de no ser vius.

Finalment, En Mitjana encara ens advera que el fill d’aquest Joan Colom barceloní, En Jaume Colom i Alòs, al 1499, va establir una reclamació sobre una casa, “sense que se’n pugui saber el resultat de la gestió, durant el transcurs de la

---

1441.06.12. Barcelona. Publicat 1441.06.16”, *Base de Dades del Centre d’Estudis Colombins. Òmnium Cultural*; vol. IV, p. 30.

⁵⁷ Cf. J. GRIMAL I BONANY, “Testament de Caterina de Gualbes i Colom, filla d’Elionor Colom i Bertran i de Joan de Gualbes i Soler. 1490.04.07. Barcelona”; op. cit., vol. IV, p. 40.

⁵⁸ Ídem.

⁵⁹ F. ALBARDANER [“Arbre genealògic de la família barcelonina dels Colom”, inèdit].

qual encara vivia el seu pare”, però era absent de Barcelona⁶¹, com idènticament així també ho era En Cristòfor Colom, que havia marxat a les Índies, en el seu tercer viatge, el 30 de maig de 1498, i no en va tornar fins al 20 de novembre del 1500⁶².

Els paral·lelismes i les concomitàncies entre aquest Joan Colom barceloní i el Joan-Cristòfor Colom descobridor, són ara més reveladors que mai. No tan sols són vius ambdós al 1488, sinó que, àdhuc, al 1499, l’un i l’altre es troben fora de Barcelona. Per En Carreras Valls, “si En Joan Colom no era mort, almenys es trobaria absent”⁶³. Com que també el seu germà Lluís era absent de Catalunya, això el porta a considerar que, també el Descobridor i el seu germà, “ambdós, al 1488, es trobarien absents: l’un, probablement, a Còrdova i l’altre a Anglaterra”⁶⁴.

I si el fill d’En Joan Colom, En Jaume Colom i Alós, va establir una reclamació per una casa, també ho va fer En Jaume Colom, fill del Colom descobridor, puix va pledejar per unes cases que el seu pare els va llegar per herència⁶⁵. Així ho consignava al seu segon testament, de 2 de maig de 1523: “Ítem. Dic que entre En Ferran Colom, el meu germà, i jo hi hagué certes diferències per raó de certa deixa que l’Almirall senyor meu li havia fet i per raó

---

⁶⁰ E. MITJANA DE LAS DOBLAS, op. cit., p. 72.

⁶¹ Ídem.

⁶² CRISTÓBAL COLÓN, *Los cuatro viajes. Testamento*; edició de Consuelo Varela, El Libro de Bolsillo-1149, Alianza Editorial, S.A.; primera reimpressió, Madrid, 1992, p. 23.

⁶³ R. CARRERAS VALLS, op. cit., p. 108-109.

⁶⁴ Ídem, p. 109.

⁶⁵ LLUÍS ULLOA, *Noves proves de la catalanitat de Colom. Les grans falsetats de la tesi genovesa*; traducció de Jaume dels Domenys, Llibreria Oriental-Americana Maisonneuve Frères, París, 1927, p. 170.

de les cases que, pel seu testament, deia que li pertanyien; sobre la qual cosa ens concertàrem”⁶⁶.

De fet, el que li ha passat a l’Albardaner és que, abduït per la historiografia oficial, que afirma a tort i a dret que En Colom va néixer al 1451 per fer-lo coincidir amb el Colombo italià; sense tenir en compte els estudiosos més pretèrits, que ja atorgaven al Descobridor més de setanta anys i, en algun cas, més de vuitanta; i sense veure que els censors han escurçat vint o trenta anys –en els textos que ens en donen informació– de la vida del Colom català; però, sobretot, amb un desconeixement tan voluntari com interessat de la documentació referent a la vida d’En Joan Colom i Bertran (en què repetidament afirma que és viu, però, quan li convé, assegura, amb idèntica convicció que és mort), troba del tot improbable que aquest, en el moment de salpar cap a Amèrica, pogués tenir més de setanta anys. Com si la vellesa de l’Almirall fos un argument de per si categòric i insalvable per esbrinar-ne l’edat i saber en què exercitava la seva vida. Com si ningú no pogués navegar passats els setanta anys. O com si no hi hagués més realitat documental que les seves conjectures poc curoses i esbiaixades.

De fet, l’Albardaner, que es presenta a ell mateix, sense cap mena d’escrúpol, dient que “sóc una de les poques persones que ha estudiat en

---

⁶⁶ “Testamento del segundo almirante don Diego Colón Muñiz otorgado ante Fernando de Berrio. Santo Domingo, 8 de septiembre 1523”, dins ANUNCIADA COLÓN DE CARVAJAL – GUADALUPE CHOCANO, *Cristóbal Colón. Incógnitas de su muerte 1506-1902. Primeros Almirantes de las Indias*; Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Madrid, 1992, vol. II, “Apèndix Documental”, apèndix XI, p. 43.

profunditat la família dels banquers Colom de Barcelona al segle XV”⁶⁷; com que no ha pogut entendre que En Colom havia de ser un home de més de setanta anys, ens l’ha volgut presentar *com si realment fos mort*, encara que, per a això, hagi hagut de forçar acientíficament les interpretacions documentals que ha consultat del 1488 i menystenir i obviar les que el presentaven encara viu després d’aquesta data, a despit que ell mateix, a l’arbre genealògic que va confeigir temps enrera –abans que jo indiqués que En Joan Colom era el Descobridor–, assegurava que era viu al 1490, en ser nomenat hereu de la seva neboda Caterina de Gualbes, i apuntés la possibilitat que no fos mort al 1499⁶⁸. I a despit, majorment, que també indiqués que “neguem que el veritable nom de Colom hagi estat el de Cristòfol i, en canvi, proposem com a autèntic nom el de Joan Colom o de Joan Baptista Colom”⁶⁹.

Acabo de mostrar, doncs, com En Joan Colom barceloní té un fill hereu dit Jaume Colom i com l’Almirall Colom també té un hereu que es diu Jaume Colom. Acabem de veure com tant l’un com l’altre hereu pledegen per una o unes cases que el seu pare els va llegar. Hem pogut constatar com tant el Joan Colom de Barcelona, com el Colom descobridor són vius al 1499 i com ambdós són fora de Barcelona. Per què, doncs, no podem acceptar que els dos Colom en són un de sol? Bàsicament, perquè, tal com ja suggeria l’Albardaner, ni ell ni els erudits actuals no es fan a la idea que un home de més de setanta anys navegues

---

⁶⁷ FRANCESC ALBARDANER I LLORENS, “Colom no va salpar de Pals d’Empordà”, *El Punt*; dimecres, 27 d’agost del 2003, p. 27.

⁶⁸ F. ALBARDANER [“Arbre genealògic de la família barcelonina dels Colom”, inèdit].

⁶⁹ FRANCESC ALBARDANÉ, “Era el clergue gironí Joan Colom el descobridor?”; *Butlletí del Centre d’Estudis Colombins*, any I, núm. 2, 2n trimestre 1991, p. 4.

amunt i avall per l'Atlàntic. I això és així per raó de la influència que la imatge del Colombo genovès, vint o trenta anys –pel cap baix– més jove que el Colom català, ha operat en la percepció de la figura de l'Almirall i Descobridor i, per bé que l'Albardaner asseguri, com la majoria d'entesos catalans, que cal diferenciar el Colombo genovès del Colom català⁷⁰.

Per això mateix, voldria incidir molt especialment en aquests vint o trenta anys de decalatge que hi ha entre el militar, polític i nauta català Colom i el llaner genovès Colombo. En aquest sentit, ens cal parar esment a la carta que el Descobridor va adreçar als Reis al 1501, puix hi reconeix que “passen de quaranta anys que jo sóc en aquest ús” de la navegació⁷¹. L'afirmació ens situaria de ple –si els anys que du a la mar són 42 o 43– vers el 1458. Però, com que el seu fill Ferran ens assegura que “va començar de navegar a catorze anys”⁷², si en restem aquests anys de la data ara obtinguda, en podem inferir tranquil·lament que hauria d'haver nascut al 1444. Traient-ne els vint o trenta anys pertinents del retoc del censor, som al 1424 o al 1414. Acceptant aquestes dates, ara, per tant, no tindria res d'estrany, que hagués pogut ser tonsurat al 1425, tal com ens ha mostrat l'Albardaner.

La solució de tot l'entramat de dates contradictòries i del misteri de l'any de naixement, doncs, rau a copsar que hi ha un retoc censor que oscil·la, segons els casos, entre vint o trenta anys i, de vegades, àdhuc quaranta. I que si no es té en compte aquest fet i no el sabem situar com a eix motriu de tot l'entramat de la

---

⁷⁰ Ídem, p. 6.

⁷¹ Cf. HERNANDO COLÓN, *Historia del Almirante*; edició de Luis Arranz, Crónicas de América-1, Historia 16, 3a edició, Madrid, 1984, p. 55.

⁷² Ídem, p. 57.

despersonalització d'En Colom, la seva edat no encaixa mai ni amb les seves mateixes afirmacions –cosa ja prou indicativa– ni amb l'opinió dels cronistes, ni molt menys amb el càlcul desorientat i desorientador de tots els seus historiadors moderns.

Per En HARRISSE, “aquestes contradiccions i les seves inversemblances provenen d'una manca de memòria o d'un error del copista”⁷³. Ara bé, com que és impossible que En Colom no sabés l'any que va néixer, és del tot segur que els errors provenen dels retocs del copista. I, és clar: a partir de les dates retocades és inviable de treure'n l'entrellat.

Així ho ha observat En Celso García de la Riega: “Segons els diversos criteris amb què els historiadors consideren les dades indecises que contenen els escrits d'En Colom, varien els càlculs que es fan respecte a l'any en què nasqué, i així assenyalen els de 1436, 1446 i 1456”⁷⁴. Conformement, l'Asensio, a l'hora de desxifrar l'edat del Descobridor, creu que hi ha, “entre les dates assenyalades per les opinions extremes més de vint anys”⁷⁵ de diferència. I En Pedro de Frutos estima que “hi ha deixats anar vint anys de diferència, que esperen que algú els reculli, barregi i defineixi d'una vegada per totes”⁷⁶.

Per En Bernardini-Sjoestedt, “quan els genovistes tracten per tots els mitjans de recusar les dades que, perfectament comprovades, posseïm sobre certs episodis de la vida d'En Cristòfor Colom, cauen conscientment i de ple sobre la paradoxa. En efecte, han de recórrer al rejuveniment d'almenys una desena

---

⁷³ H. HARRISSE, op. cit., vol. I, p. 224.

⁷⁴ CELSO GARCÍA DE LA RIEGA, *Colón, Español. Su origen y patria*; Est. Tipográfico «Sucesores de Rivadeneyra», Madrid, 1914, p. 121.

⁷⁵ J. M. ASENSIO, op. cit., p. 71.

d'anys, del Descobridor del Nou Món perquè sigui versemblant la identificació amb el seu Cristóforo Colombo”⁷⁷. Una desena d'anys, que, com hem anat veient, massa sovint es converteix en dues. O un quart de segle, segons En D’Avezac; car, per ell, “la data de la naixença de l’il·lustre descobridor, discutida encara als nostres dies pels erudits, sura indecisa dins un interval, els termes del qual s’allarguen l’un de l’altre més d’un quart de segle”⁷⁸. I puntualitza: “entre l’any 1430 i l’any 1456”⁷⁹.

Exactament per això, En Beltrán y Rózpide apuntava: “L’afirmació rotunda que fa l’Almirall [en dir-nos] que tenia vint-i-vuit anys quan vingué a servir els Reis d’Espanya, no s’avé amb les diverses opinions segons les quals En Colom morí entre els seixanta i els setanta anys d’edat. Per això s’ha indicat la possibilitat d’un *error del copista*, que escriví *vint-i-vuit* en lloc de *trenta-vuit* o *quaranta-vuit*. Admesa la suposició, resultaria que En Colom nasqué entre 1445 i 1448, o entre 1435 i 1438; i, si ens cenyim al servei fet als altres, entre 1433-1438, o entre 1423-1428”⁸⁰.

A una conclusió semblant va arribar En Brunet i Bellet. Així, resseguint les dades que sobre aquest punt donava En Ferran Colom, és del parer que a aquest cronista “li convenia abreujar els anys del seu pare anteriors a 1485”⁸¹. O

---

⁷⁶ P. DE FRUTOS, op. cit., p. 45-46.

⁷⁷ ARMAND BERNARDINI-SJOESTEDT, *Cristóbal Colón*; traducció de Nicanor Castillo, Ediciones Castilla, S.A.; Madrid, 1965, p. 42.

⁷⁸ M. D’AVEZAC, “Année véritable de la naissance de Christophe Colomb et revue chronologique des principales époques de sa vie”; *Bulletin de la Société de Géographie*, Sisena Sèrie, Tom IV, juliol-desembre, París, 1872, p. 6.

⁷⁹ Ídem, nota 1.

⁸⁰ R. BELTRÁN Y RÓZPIDE, op. cit., p. 16.

⁸¹ J. BRUNET Y BELLET, *Colón. ¿Fué el verdadero descubridor de América? ¿Dónde nació?*; traduït del català, Librería y Tipografía de «L’Avenç», Barcelona, 1892, p. 51.

per ser més exactes: més que al fill, interessava molt especialment als reelaboradors del seu llibre, amb la finalitat d'ajustar-lo al Colombo genovès. Amb tot, En Brunet creu que “se'l suposa nascut al 1445 o 1446 per a certs fins particulars, però que, per certes dades, havia d'haver nascut 15 o 20 anys abans”⁸². Som, doncs, novament, al 1425.

En conseqüència, si l'Almirall i descobridor Colom podia haver nascut entre el 1423 i el 1428, o en una data molt pròxima al 1425, com es desprèn de tot el que vinc apuntant aquí, és que es tracta, indefectiblement, del barceloní Joan Colom, tonsurat en aquest mateix any 25.

Ara bé: pel testament de l'avi d'En Joan Colom, Guillem Colom i Çaplana, redactat el 7 d'agost del 1419, som assabentats que té un nét anomenat *Joanet*. Segons el regest-traducció que ens n'ofereix En Grimal, En Guillem Colom, “també vol que Joanet, fill de Jaume, i nét de Guillem, o qualsevol dels altres fills de Jaume que sigui prevere, rebi tots els censos i morabatins que el testador percep de la Parròquia de Santa Maria, església de Santa Maria de Badalona, durant tota la vida d'aquest nét. Després del seu òbit (el del nét), els censos hauran de tornar a l'heretat del seu fill i els seus successors”⁸³. En conseqüència si En Joan Colom ja era nat al 1419, és que el retoc que s'aplica sobre la seva vida, més que de vint o trenta anys, és ara, definitivament, de quaranta. I, per tant, hauria d'haver nascut al 1414.

Vistes les coses des d'aquest prisma, un Cristòfor Colom nascut al 1414, tindria una edat respectable —48 anys— a l'inici de les confrontacions bèl·liques

---

⁸² Ídem, p. 50.

entre la Generalitat i En Joan II, al 1460, en què esdevé un cabdill actiu i un ambaixador de confiança privada dels reis; tindria uns 75 anys quan el rep el personatge que ha estat substituït, en uns textos, pel Duc de Medinaceli, i, en d'altres, pel Duc de Medinasidònia, puix En Cases ens diu que el duc va fer a En Colom “el tractament que, segons la noblesa i benignitat seva i autoritzada persona i graciosa presència”⁸⁴, merexia.

Això ens ve a dir que el futur descobridor havia de ser –ja en aquells moments, vers al 1489– un home “reverenciat” per la seva edat i presència, que no s'adiu en absolut amb el Colombo genovès, al qual hom li fa, llavors, trenta-vuit anys justets, car, d'acord amb els erudits italians de més renom, aquest hauria d'haver nascut pels volts de 1451.

Segons En Taviani, si ens cenyim al document anomenat *Assereto*, que tracta d'un procés judicial a Gènova, del 25 d'agost de 1479, el Cristòforo Colombo que s'hi esmenta com a testimoni “declara tenir a l'entorn de «vint-i-set anys». L'altre document en el qual es basen els historiadors per fixar la data de naixement del gran Genovès, és una acta del 31 d'octubre de 1470, en què s'hi diu: «Cristóforo Colombo, fill de Doménico, de més de dinou anys». Si el 25 d'agost de 1479 En Critòforo té vint-i-set anys i si el 31 d'octubre de 1470 en té més de dinou, és obvi que degué haver nascut entre el 25 d'agost i els 31 d'octubre de 1451”⁸⁵.

---

⁸³ J. GRIMAL I BONANY, “Testament de Guillem Colom. 1419.08.07. Barcelona”; op. cit., vol. IV, p. 20.

⁸⁴ B. DE LAS CASAS, op. cit., vol. I, p. 162.

⁸⁵ P. E. TAVIANI, op. cit., p. 212.

Per En Blasco Ibañez, “aquestes escriptures notariales trobades a Gènova, no ofereixen cap dubte per mi. Hi crec per la confiança que m’inspiren els historiadors italians que les trobaren. I he d’advertir que dita confiança no resulta extemporània, puix, a Gènova, no ha estat rar forjar-hi falsificacions històriques a fi de provar que En Colom fos genovès”⁸⁶. Per ell, “totes les peces notariales del taverner Domenico Colombo i dels seus fills són exactes; però amb elles s’esdevé el que passa amb certs documents d’identitat que presenten els caminants desconeguts als agents de policia quan els demanen els papers. Els documents estan en regla, cap no és fals, però la fotografia que hi figura no concorda amb el personatge que els porta”⁸⁷.

I conclou que “aquest taverneret que té vint anys al 1473 resulta molt més jove que el marí Cristòfor Colom, el qual, si jutgem pels biògrafs que el conegueren personalment havia de tenir, llavors, més de trenta anys i en portava més de setze navegant”⁸⁸.

A més, si aquest Colombo italià, nascut al 1451, i que, almenys, fins al 1476, no es mou de Gènova, exercint la seva professió de llaner, fos el Colom descobridor, tampoc no podríem explicar com al 1473 ja era capità del rei Renat⁸⁹, que al 1476 dirigís un estol de naus a les ordres del rei de Portugal⁹⁰ i al 1477 fos un pilot tan experimentat que anés, com ell mateix escriu, en una

---

⁸⁶ VICENTE BLASCO IBAÑEZ, *En busca del Gran Kan*; Prometeo, València, 1929, p. 372.

⁸⁷ Ídem.

⁸⁸ Ídem, p. 374.

⁸⁹ C. COLÓN, *Textos y documentos completos*; op. cit., p. 285.

⁹⁰ Vg. Cf. ALONSO DE PALENCIA, *Crónica de Enrique IV*; edició d’A. Paz y Meliá, Ediciones Atlas, Madrid, 1975, vol. II, p. 307-313.

expedició a l'Àrtic⁹¹, mentre el Colombo italià continuava residint a Itàlia, on, segons En D'Avezac, “hom el veu dues vegades al 1472 (el 20 de març i el 26 d'agost) figurant com a testimoni instrumental o com a part dins de les actes notariaus”⁹²; on, “a la data de 1476, es troba inscrit a Gènova, al Registre de les Avaries”⁹³, i on, al 25 d'agost de 1479, declarava –com hem vist– que tenia “prop de vint-i-set anys”.

Tal com ho ha indicat l'Ulloa, si En Colom va lluitar a les ordres de Renat d'Anou, que llavors era rei de Catalunya, “el descobridor d'Amèrica no podé ésser el llaner de Gènova, car la cronologia demostra indiscutiblement que aquest darrer estava teixint i cardant llana en la data en què aital fet es degué realitzar”⁹⁴. Aleshores, es pregunta l'Ulloa, contrariat: “Quan, doncs, va assolir Colom els seus grans coneixements nàutics? Els genovistes no s'intimidien: com Vignaud, responen que no els va assolir mai, i afegeixen que Colom no fou mai un mariner”⁹⁵. Cert: el Colombo genovès, nascut al 1451, no va tenir temps material per poder-se dedicar a la navegació i, per tant, mai no va ser un mariner. I si no va ser mai mariner, com va, doncs, esdevenir, ja no un marí, sinó un dels més gran marins de la seva època? És materialment i científicament impossible. En canvi, el Colom barceloní, nat al 1414, és un nauta contrastat, que es guanya la vida comerciant per la mar, des de la joventesa.

La irreconciliabilitat de les dues dates de naixement és un fet palès, i, ahora és la clau per descobrir, un cop més, que estem parlant de dos personatges

---

⁹¹ Cf. B. DE LAS CASAS, op. cit., vol. I, p. 32.

⁹² M. D'AVEZAC, op. cit., p. 34.

⁹³ Ídem, p. 44.

⁹⁴ L. ULLOA, op. cit., p. 90.

diferents: un de noble, cultíssim, català, que, a més a més, és navegant, militar i polític, i un d'italià, plebeu, sense estudis i teixidor d'ofici, a qui es traspassen les dades biogràfiques del primer.

Per En Joaquim Arenas, “l’edat és un factor primordial per entendre l’error tan en voga de confondre el genovès Colombo amb el navegant de cognom català Colom”⁹⁶. I, en comparar els anys de naixença de l’un i de l’altre, arriba a la conclusió següent: “És obvi que l’home que va néixer el 1436 [el polític, militar i navegant Colom] no pot ser la persona [el llaner Colombo] que vingué al món al 1451”⁹⁷. Evident: l’un i l’altre no poden ser el mateix. Però, en el nostre cas, en què comptem amb estudis genealògics molt precisos, no hi ha cap Colom documentable que hagi nascut al 1436. Cap ni un. L’únic que existeix, i que ha deixat un rastre de documents ingent, és el predit i repetit Joan Colom i Bertran. I aquest ja era una criatura al 1419.

El desencaixament d'edats també el va copsar l’Álvarez de Sotomayor, que, referint-se al que ens diuen els cronistes, ens ha deixat glossat: “Tots els qui escriuen de l’Almirall ens diuen que, des que arribà a la Cort, era home de gran respecte i autoritat”⁹⁸. Per la qual cosa i les seves pròpies ponderacions, conclou: “Tot això ens dóna la imatge d'un home madur, no pas d'un jovenet [...] quan arriba a Espanya”⁹⁹.

---

⁹⁵ Ídem, p. 77.

⁹⁶ JOAQUIM ARENAS I SAMPERA, *A la recerca d'una història amagada. Colom, Catalunya i la Descoberta*; La Llar del Llibre, Barcelona, 1992, p. 44.

⁹⁷ Ídem.

⁹⁸ M. ÁLVAREZ DE SOTOMAYOR, op. cit., p. 249.

⁹⁹ Ídem, p. 250.

Però també era un home madur quan va arribar, al 1476, a Portugal¹⁰⁰. Segons la narració que ens n'ofereix En Cases, En Colom “se n'anà a Lisboa, que no era lluny, on sabia que hi havia de trobar persones de la seva nació; i així fou, que sent conegut pels de la [seva] nació [...], i també, potser, pel seu llinatge i pels seus pares, majorment veient *la seva autoritzada persona*, l'ajudaren a posar casa”¹⁰¹. És a dir, que quan En Colom arriba a Lisboa, la gent de la seva nació el coneixen: saben qui és, qui són els seus pares i quina és la importància del seu llinatge. Però sobretot, el més rellevant del que ens diu En Cases és que s'adonen de la seva autoritzada persona. La qual cosa només vol dir dues coses: o que era un home gran i autoritzat o un home important i autoritzat. O les dues alhora.

Sigui com sigui, la descripció d'En Cases no encaixa de cap de les maneres, mirem per on la mirem, i l'apamem per on l'apamem, amb el Colombo genovès. Primerament, perquè si aquest era un pobre llaner, no podia ser una persona autoritzada. I, segonament, si, com tothom sap i pregona, havia nascut al 1451, és evidentíssim que, al 1476, només tenia 25 anys. I a aquesta edat tampoc no s'ha tingut mai a ningú per una autoritzada persona.

Per això mateix, quan En Ferran explica l'arribada del seu pare a Portugal, tot i reproduir el passatge d'En Cases de forma calcada, amb idèntiques paraules, curiosament s'oblida de la referència a la persona autoritzada que ja era. I sols diu que se'n va anar a Lisboa, “on sabia que s'hi trobaven molts de la seva nació” i “essent conegut d'ells, li feren tanta cortesia i tan bon acolliment que posà casa

---

¹⁰⁰ Vg. ÀNGEL DE ALTOLAGUIRRE Y DUVALE, “Llegada de Cristóbal Colón á Portugal”; *Boletín de la Real Academia de la Historia*; XXI (1892).

en aquella ciutat i s'hi casà”¹⁰². Cert: els censors no podien deixar imprimir un esment com aquell a un home madur, de “persona autoritzada”, perquè, altrament, ningú no hauria pogut identificar-lo amb el jove plebeu genovès.

Tanmateix, En Cases, a fi d'acreditar les seves paraules, cita el parer del portuguès Joan de Barros, que va conèixer personalment En Colom al regne lusità, i que extreu del capítol segon de la primera dècada llibre *Asia*. Per En Cases, doncs, En Colom era, “segons diu la sobredita història portuguesa, eloqüent i gloriós en els seus negocis; era greu en moderació, afable amb els estranys, amb els de casa seva suau i complaent, amb moderada gravetat i discreta conversa, i així podia provocar els qui el veiessin fàcilment vers el seu amor. Finalment, representava en la seva persona i aspecte venerable persona de gran estat i autoritat i digna de tota reverència”¹⁰³.

Per tant, ara podem fer-nos forts, amb les paraules d'En Barros, que En Colom quan va arribar a Portugal, no només tenia un persona venerable per raó de la seva edat, sinó que era digna de gran estat i autoritat. És a dir, que en arribar a Portugal, no era un qualsevol, sinó un home d'Estat. De les altres esferes del poder. I així no té cap ni peus si ens referim a un simple llaner genovès.

En canvi, si pensem amb En Joan Colom, nascut al 1414, en el moment d'arribar a Lisboa, ultra fer-ho amb els càrrecs de capità reial, ambaixador reial, vice-almirall i almirall, governador i membre del Consell d'Estat, que va detenir durant la Guerra Civil catalana i la subsegüent estada a les ordres del rei de França, aquell 1476 ja tindria 62 anys. I en aquesta edat si que es pot tenir una

---

¹⁰¹ B. DE LAS CASAS, op. cit., vol. I, p. 35.

¹⁰² H. COLÓN, op. cit., p. 60.

“autoritzada persona”, i ser digne de “tota reverència”. Els seus fets, la seva actitud, el seu compromís, la seva causa ho revelaven obertament.

A més, els seus connacionals sabien perfectament que els Colom de Barcelona, i ell al capdavant, havien suportat i conduït la causa del nou monarca de Catalunya, Pere el Conestable de Portugal, –“nebot, cosí i oncle dels reis de Portugal”¹⁰⁴–, en la seva lluita contra els Trastàmara. En Joan Colom apareix a la documentació de l'època del rei Pere esmentat sovint com a “embaxador del Principat de Cathalunya”¹⁰⁵. I, fins i tot, el mateix *Dietari* de la Generalitat recull la dada que el seu germà, el canonge i diputat Francesc Colom, va sortir de Barcelona, al 28 de juny de 1466, “per anar a visitar lo senyor rey, qui jeya molt malalt a Granollers”¹⁰⁶. Per tant, si els Colom havien estat els principals aliats d'una branca de la casa reial portuguesa a Catalunya, era normal que, més endavant, a Portugal, el tinguessin en una estima especial.

I, per acabar, el Colom català tindria 79 anys en el moment de la tornada triomfal a Barcelona, al 1493. En Cases ens el descriu de bell nou, però aquí, si bé emprà els mateixos mots de quan va arribar a Portugal, ara remarca encara més la seva vellesa: “Tenia gran i autoritzada persona, que semblava un senador del poble romà”, amb “la cara venerable” i el cap “ple de cabells blancs”¹⁰⁷.

---

¹⁰³ B. DE LAS CASAS, op. cit., vol. I, p. 29.

¹⁰⁴ ELENA GASCÓN VERA, *Don Pedro, Condestable de Portugal*; Fundación Universitaria Española, Madrid, 1979, p. 7.

¹⁰⁵ Cf. PERE CATALÀ I ROCA, *Quatre germans Colom, el 1462*; Episodis de la Història-228, Rafael Dalmau, Editor; Barcelona, 1978, p. 46 i 47.

¹⁰⁶ *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*; obra dirigida per Josep Maria Sans i Travé, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1994, vol. I, p. 188.

¹⁰⁷ B. DE LAS CASAS, op. cit., vol. I, p. 333.

Aprofitant aquestes descripcions d'En Cases, En Jean Merrien, creu que, “tal com diuen els testimonis oculars, En Colom, en els seus últims anys, semblava «molt ancià»”¹⁰⁸; per la qual cosa s'inclina a pensar que hom no podia fer referència al Colombo italià, car “si En Colom era nascut a Gènova al 1451, al 1506 [en què va morir] no tenia més de seixanta anys, sinó cinquanta-cinc”¹⁰⁹; una edat en què un home no es pot considerar ni ancià, ni, encara menys, “molt ancià”, i que no s'ajusta amb les predites descripcions que ens el presenten com un vell venerable.

El retrat d'home vell i de cabells blanquinosos d'En Cases dona raó i coherència plena a En Bernáldez quan apunta que l'Almirall va morir “de senectute bona”¹¹⁰, això que encaixaria molt més si tenia 92 anys i no pas 70 i escaig –com assenyalava al llibre ja retocat–, o 60, tal com apunta en altres còpies de la seva obra. Tenia raó, per tant, En Ballesteros Beretta quan apuntava que “alguns historiadors moderns sospiten que En Bernáldez digué seixanta en lloc de setanta. Caldria examinar amb compte els manuscrits del Cura de los Palacios, alguns d'ells molt importants i poc estudiats”¹¹¹.

I això és el que he fet. De l'estudi en resulta que si En Bernáldez ens assegura que En Colom va morir als “setanta anys”, segons els manuscrits *Eg. 303* del Museu Britànic i *1.355* de la Biblioteca Nacional d'Espanya¹¹²; o als

---

¹⁰⁸ JEAN MERRIEN, *Christophe Colomb*; J'ai lu-2197, Éditions Denoël, París, 1955, p. 15.

¹⁰⁹ Ídem.

¹¹⁰ A. BERNÁLDEZ, op. cit., p. 679.

¹¹¹ A. BALLESTEROS BERETTA, op. cit., p. 191.

¹¹² MANUEL GÓMEZ-MORENO i JUAN DE M. CARRIAZO, “Introducción” a les *Memorias del Reinado de los Reyes Católicos*, d'Andrés Bernáldez; Real Academia de la Historia, Madrid, 1962, p. XV.

“seixanta”, d’acord amb el 99 de la Biblioteca del Duc de Gor, de Granada¹¹³, és que algú hi ha operat un retoc. L’evidència és irrefutable. Per això, En Manuel Gómez-Moreno i En Juan de M. Carriazo, en l’estudi d’aquesta obra d’En Bernáldez i de les seves diverses còpies manuscrites, ens corroboren que “existeixen indicis certs que a l’obra, tal i com es coneix avui, hi han col·laborat mans posteriors” a la redacció original del text, “sense que es pugui saber amb certesa la total extensió, ni la profunditat d’aquesta col·laboració anònima”¹¹⁴. I En Filiberto Ramírez, encara hi afegeix que entre la còpia més antiga del text – que, segons ell, és el manuscrit 1355 de la Biblioteca Nacional, datat a Sevilla al 1594– i el llibre que es conserva a la Biblioteca Colombina, hi ha diferències substancials. Inova que “els materials originals mai no podran ser coneguts, llevat que apareguessin sorpresivament”¹¹⁵, cosa que avui dia encara no ha passat. Comenta que “el trasllat epigràfic dels capítols, així com certs punts descriptius de la vida i viatges de l’Almirall, presenten anomalies a partir del còdex antic i plantegen d’immediat la pregunta: ¿com i per qui fou augmentat el nombre d’aquests capítols; i organitzada en forma completament diferent la seva epigrafia, i arreglats molts detalls del text, amb propòsit evident de *perfeccionament?*”¹¹⁶. Adverteix que “és molt sospitós tot el que es posa en boca del *Cura de los Palacios*”¹¹⁷. Remarca que, “tant a les dates inicials dels viatges com a la major part de les del retorn, el «Cura» comet equivocacions de gran

---

¹¹³ Ídem.

¹¹⁴ Ídem.

¹¹⁵ FILIBERTO RAMÍREZ CORRÍA, *Reconstrucción crítica del segundo viaje cubano de Colón. La ficción colombina del Cura de los Palacios*; Archivo Histórico Pinero, Cuaderno N° 2, La Habana, 1955, p. 23.

¹¹⁶ Ídem, p. 6.

envergadura, en dies, mesos i anys”¹¹⁸. I, fins i tot, acaba per reblar que “pel que fa a la seva personalitat com a cronista i l’autenticitat mateixa del text, tot és confús i sospitós”¹¹⁹. Ja que, “en rigor aquesta personalitat del Cura de los Palacios no es troba degudament establerta per cap document de la seva època. La seva mateixa existència és un interrogant insatisfet. Cap dels americanistes historiogràfics del segle setze no l’esmenta”¹²⁰. A més a més, “no existeix cap relació documentalment establerta, del Cura de los Palacios, ni amb la Cort ni amb cap altra de les institucions del seu temps”¹²¹. I, finalment, “el nom del Cura no apareix als Arxius del Vaticà, ni ningú fins al present l’ha assenyalat a les llistes eclesiàstiques d’Espanya de l’època del Descobriment”¹²².

O sigui, que, si per culpa dels transmissors del text, ni tan sols se sap qui és l’autor del llibre; si ni tan sols sabem què deia el redactat primigeni; i si s’han operat canvis i retocs sobre el manuscrit original i un d’aquests canvis ha estat escurçar l’edat d’En Colom en el moment de la mort, és conjecturable i molt versemblant que, a més dels deu anys que podem constatar que s’han suprimit en les còpies que ens han pervingut, hom en podia –seguint la constant dels censors d’escurçar vint o trenta anys la vida d’En Colom– haver retallat vint més en relació amb la crònica original, avui dia desapareguda. Aleshores, si En Bernáldez, en lloc d’haver escrit que En Colom va morir a l’edat “de setanta anys, poc més o menys”, hagués dit “de noranta anys, poc més o menys”, com jo

---

¹¹⁷ Ídem, p. 9.

¹¹⁸ Ídem, p. 17.

¹¹⁹ Ídem, p. 13.

¹²⁰ Ídem.

¹²¹ Ídem.

¹²² Ídem.

suggereixo, el misteri de l'any de naixement es desvelaria tot sol. Perquè, si, al 1506, en el moment de la mort, l'Almirall, hagués tingut uns 92 anys, això voldria dir, ras i curt, que havia nascut al 1414. I seríem al cap del carrer.

El fet que l'Albardaner ignori que hi ha vint-i-dues còpies conegudes dels manuscrits d'En Bernáldez¹²³, sense que se n'hagi preservat l'original, ha fet que, com la majoria d'estudiosos, ell també cerqués un Colom nascut pels volts de 1436. Així, en trobar a Girona un infant de nom Joan Colom, tonsurat al 1451, escriu: “Malgrat que, desafortunadament, no consti l'edat de Joan Colom en aquest document, podem pressuposar una edat compresa entre els 8 i els 12 anys, ja que era la més corrent per celebrar aquesta cerimònia. Això ens permet situar la data de naixement d'en Joan Colom entre els anys 1436 i 1438. Aquest fet revesteix una importància cabdal, ja que coincideix amb l'edat que va dir el Cura de los Palacios que tenia el descobridor en morir, l'any 1506: «de setenta años más o menos»¹²⁴.

Però els fets són ben explícits: ni En Bernáldez va escriure exactament això, ni hom no ha pogut trobar mai cap Joan Colom nascut en aquesta data. I, per més que l'Albardaner assegurí que “aquest Joan Colom adolescent és el posterior gran descobridor d'Amèrica sota el nom de Cristóbal Colón”¹²⁵, ni el perfil no hi acompanya, ni va poder néixer –segons els seus càlculs– al 1436, ni en tenim cap més informació que la predita. I, com ell mateix em reconeixera

---

¹²³ M. GÓMEZ-MORENO i J. DE M. CARRIAZO, “Introducción” a les *Memorias del Reinado de los Reyes Católicos*; op. cit., p. XL.

¹²⁴ F. ALBARDANÉ, “Era el clergue gironí Joan Colom el descobridor?”, op. cit., p. 6.

¹²⁵ Ídem.

anys després en una carta personal, la identificació va ser totalment forçada i sense cap mena de rigor.

Així, fent referència a l'arbre genealògic que va confegir sobre els Colom de Barcelona, i on especificava amb tota netedat que aquell Joan Colom era el fill del canonge Francesc Colom, m'innovava que "l'any 1992 vaig escriure unes bones bestieses a *La Vanguardia*"¹²⁶. Insistia que "el meu quadre genealògic de *La Vanguardia* és pura suposició i, per tant, amb moltes probabilitats de ser mentida"¹²⁷. I hi acabava reblant estoicament: "El quadre que vaig publicar a *La Vanguardia* és pura «bazòfia» històrica"¹²⁸.

Sigui com sigui, i a despit dels malabarismes i truculències documentals a què l'Albardaner ens té acostumats, fruit del seu afany incontingut de protagonisme, el parer d'En Bernáldez ens posa novament sobre la certesa que parlem de dos homes diferents. I, per això mateix, la quasi totalitat d'investigadors moderns l'ometen o el menystenen. Car, de fer-hi cas, haurien de reconèixer que el llaner i plebeu genovès no pot ser de cap de les maneres el polític i noble Descobridor del Nou Món. Oimés si tenim en compte que uns quants d'aquests manuscrits ens diuen explícitament que En Colom era "un home de terra de Milà"¹²⁹ o "natural de la província de Milà"¹³⁰. I, per tant, si era de Milà, no podia ser genovès. O, com diu En Ramírez Corría: "El «Cura» escriví

---

¹²⁶ *Carta d'En Francesc Albardaner a En Jordi Bilbeny*; Premià de Dalt, 15 d'octubre del 2002.

¹²⁷ Ídem.

¹²⁸ Ídem.

¹²⁹ Cf. M. GÓMEZ-MORENO i J. DE M. CARRIAZO, op. cit., p. LXI.

¹³⁰ Cf. M. D'AVEZAC, op. cit., p. 17, nota 23.

Milà, però els editors transcriviren arbitràriament *Gènova*”¹³¹. Em sembla que amb això ja està tot dit.

Ponderant les coses així, ara tenen molt de sentit les reflexions d’En Bernardini, que dóna una importància capital a la dada d’En Bernáldez. Segons ell, “la tesi del naixement d’En Cristòfor Colom al 1451 –que avançaria la seva mort als cinquanta-cinc anys–, no resulta compatible amb un testimoni de tanta qualitat i precisió. Aquest és el motiu pel qual els «genovistes» han tractat per tots els mitjans a l’abast d’explicar-nos que En Bernáldez, segurament, havia escrit *seixanta*, però que la poca prolixitat del tipògraf transformà en *setanta*. És aquesta una suposició que, fins i tot, essent inversemblant, apareix amb caràcter de gratuïta, car la realitat, certament, és que no es pot demostrar la seva inexactitud. Però en el que no concordem en absolut amb els nostres enginyosos antagonistes és en l’ús completament inapropiat del terme «senectute bona» aplicat a una edat de cinquanta anys complerts”¹³².

La situació, doncs, a partir del parer d’En Bernáldez ha esdevingut una dicotomia de fàcil resolució. O s’equivoca, o no. Com que aquest cronista era amic i conegut d’En Colom, el qual va tenir encara acollit a casa seva i va posseir alguns dels seus escrits personals¹³³, és molt difícil que errés una dada tan evident com la de la vellesa de l’Almirall i l’edat de la seva mort. Però de ser això cert, aleshores tot l’edifici muntat a partir de la documentació notarial italiana, mostraria que hi ha dos Coloms en joc i que el Colombo italià és un impostor.

---

¹³¹ F. RAMÍREZ CORRÍA, op. cit., p. 17.

¹³² A. BERNARDINI-SJOESTEDT, op. cit., p. 47.

¹³³ M. GÓMEZ-MORENO i J. DE M. CARRIAZO, op. cit., p. XIX.

Per això, En Yákov Svet, en qüestionar-se l'any de naixement d'En Colom, escrivia: “Durant molt de temps aquesta pregunta fou objecte de polèmiques apassionades entre els seus biògrafs. En part, la culpa la té el nostre protagonista, que s'equivocava sovint quan determinava la seva edat. El sacerdot espanyol Andrés Bernáldez, contemporani seu i amic, projectà més tenebres que claredat sobre el tema, car afirmà que, en morir En Colom (o sigui, a l'any 1506), tenia setanta anys complerts. Sostreure 70 anys al de 1506 ens porta al 1436. Data absolutament absurda, ja que En Domènico Colombo [el pare del Colombo genovès] contragué matrimoni al 1445. I al 1436 la seva futura esposa Suzanna tenia tan sols nou o deu anys”¹³⁴. D'aquí, doncs, no costa gens de deduir que si el Descobridor fos el Colombo genovès que se'ns explica tan infantilment i grotesca, hauria nascut abans que la seva mare fos una dona fèrtil.

Per aquesta mateixa raó, hom arracona sempre les dades que ens mostren un Colom adult i experimentat, tot i que n'hi ha –com hem vist– a balquena, i que han estat exposades, alhora, per una gran quantitat d'entesos. I que, si les prenem en consideració, el resultat, cop rere cop, ens emmena directament al Colom barceloní.

Però ni tenint en compte el parer d'En Bernáldez, no surten els comptes. Ja he indicat que no hi ha cap Colom nascut al 1436, sinó que es tracta tan sols d'una mera conjectura, elaborada a partir d'una còpia d'un llibre retocat, que, a més, també apunta en altres manuscrits, per tal com el fan morir als seixanta anys, que va néixer al 1446. I que, no havent-hi cap més estudi sobre un altre

---

¹³⁴ YÁKOV SVET, *Cristóbal Colón*; traduït del rus per Isabel Pozo Sandoval i redacció literària d'Ángel Pozo Sandoval, Editorial Progreso, Moscou, 1987, p. 22.

Colom més vell, hom ha tendit a vindicar aquesta data i s'hi ha fet fort per oposar-la a l'any de naixença del Colombo analfabet genovès i evidenciar que som davant de dos personatges diferents.

Volent-se ajustar als 70 anys d'En Colom, que es desprenen de la lectura del sobredit cronista, En Garcia de la Riega ha confegit uns comptes que hi encaixen perfectament. Per ell, En Colom va començar a navegar als 14 anys; va residir-ne 3 a Portugal i 8 a Espanya, sense navegar, que són 11 anys més; al 1501 ja feia 40 anys que navegava i va morir 5 anys després, al 1506. Sumant tots aquests anys, li dóna un total de 70. I ho torna a provar amb un segon càlcul: va començar a navegar als 14 anys; va navegar contínuament durant 23 anys; és a Portugal, on s'està 11 anys navegant fins al 1484 i arriba a Espanya, on hi viu 22 anys, de 1484 al 1506. Total: 70 anys¹³⁵.

Amb aquests còmputos, segons ell, “queda, doncs, provat que de totes les composicions imaginades amb respecte a l'edat que En Colom tenia quan morí, cap no reuneix les probabilitats d'exactitud que ofereix la fonamentada en l'afirmació d'En Bernáldez”¹³⁶.

Els càlculs d'En Garcia de la Riega, però, no contemplen, d'una banda, les altres manifestacions de l'Almirall que contradiuen aquests números i, d'altra banda, i sobretot, ell mateix tampoc no s'ha adonat que els supòsits sobre els quals es basa, pel fet de tractar-se d'unes còpies que intentaven equilibrar de tot en tot el Colom català amb el Colombo genovès, contenen errors d'uns vint anys, aproximadament. A més a més, hi ha punts en què no lliguen les dates.

---

¹³⁵ C. GARCÍA DE LA RIEGA, op. cit., p. 126.

¹³⁶ Ídem.

Primerament, si, segons En De la Riega, En Colom va navegar 11 anys seguits entre els portuguesos fins al 1484 i n'hi va romandre 3 sense navegar, vol dir que va estar-s'hi catorze anys i que hauria d'haver arribat a Portugal al 1470. Però l'any és improcedent, perquè fins ben bé al 1472 és documentat a la Guerra Civil catalana. I, segonament, si al 1501 l'Almirall duia quaranta anys navegant, som al 1461. Com que va entrar a la navegació als 14 anys, i va navegar sense parar, ens trobem al 1447. Amb la qual cosa, si creiem que va néixer al 1436, com assegurava En Bernáldez, ens tornen a sobrar 11 anys.

Sigui com sigui, l'esforç d'En De la Riega serveix per provar que, sota cap concepte, el Descobridor no podia ser un genovès nascut al 1451; que havia de tenir més de vuitanta anys en el moment de la seva mort i, en conseqüència, que havia d'haver nascut en una data anterior al 1436.

Ultra aquestes referències, tenim, encara, nova documentació que ens permet licitar la vellesa extrema de l'Almirall. Així, el mateix rei Ferran, a la *Cèdula* per mitjà de la qual concedia a En Colom, al 23 de febrer de 1505, llicència perquè pogués anar en mula ensellada, “a causa de certes malalties que heu tingut i teniu, i que no podeu anar a cavall sense molt de mal a la vostra salut”, reconeixia que la hi atorgava “acatant el sobredit i la vostra ancianitat”¹³⁷. Amb la qual cosa, En Colom havia de tenir uns quants anys més que el rei, perquè aquest, que llavors en tenia 53, el veiés com un ancià. L'observació del rei Ferran és d'una precisió tal, que anorrea automàticament la possibilitat que

---

¹³⁷ MARTIN FERNÁNDEZ DE NAVARRETE, *Colección de los Viajes que hicieron por Mar los Españoles desde fines del siglo XV*; Imprenta Real, Madrid, 1825, tom II, p. 304.

fes esment del Colombo genovès, perquè aquest era més jove que el monarca català.

Com que aquesta *Cèdula Reial* ens dóna la dimensió d'un Colom ancià, molt més vell que el rei Ferran; impossibilitat, per raó dels anys i la vellesa extrema, de desplaçar-se amb normalitat, els historiadors i els especialistes colombins s'han acostumat a no treure-la mai a col·lació, ni a fer-ne cap comentari, per tangencial que fos, perquè no s'ajusta amb la imatge del jove Colombo italià que ens volen inculcar. En canvi, sí que la comenten els qui pretenen que el Colombo genovès no és l'Almirall Colom, perquè hi veuen la prova irrecusable del desdoblament de personatges.

En aquest sentit, En García de la Riega assegura que “aquest document no pot ser rebutjat com un altre de qualsevol i davant seu la crítica s’hi ha de retre, llevat que es concedeixi prou màniga ampla perquè cadascú faci de la vida d’En Colom el que li passi pel cap”¹³⁸. Justament per això, insistia de nou l’Álvarez de Sotomayor, si bé replicant la hipòtesi d’un Colom mallorquí nascut al 1460: “¿Com pot anomenar ancià un home de cinquanta-tres anys, que era l’edat del rei, a un altre de quaranta-cinc? [...] I, per descomptat, el monarca no es podia equivocar respecte a l’edat autèntica del seu Almirall, ja que el portava tractant des de feia més de vint anys”¹³⁹. I En Navarrete reblava, encara: “Quan el rei Catòlic li va atorgar, al 1505, el permís per anar amb mula, expressà, entre d’altres causes, que era per raó de la seva ancianitat, la qual cosa no es podria dir

---

¹³⁸ C. GARCÍA DE LA RIEGA, op. cit., p. 123.

¹³⁹ M. ÁLVAREZ DE SOTOMAYOR, op. cit., p. 250.

pròpiament d'un home de seixanta anys"¹⁴⁰. I, molt menys, de cinquanta i tants. Posicionament que, alhora, ha estat adoptat per En Bayerri, que el reflecteix amb les mateixes i exactes paraules d'En Navarrete¹⁴¹.

També l'Asensio ho corrobora, car per ell, "suposant el naixement d'En Colom al 1456, hauria tingut cinquanta anys en morir; i ni a aquesta edat no s'ha anomenat mai a Espanya *senectud*, com diu En Bernáldez, ni *ancianitat*, segons l'expressió de la cèdula Reial"¹⁴². Sembla que el mot "senectud", recolzat per l'expressió reial d'"ancianitat", eren d'ús comú i de reconeixement general i es deuriem emprar per indicar, no pas un home madur, sinó vell. Així ho ha clissat En Bernardini, que hi afegeix: "¿Com és possible no copsar que En Bernáldez només feia servir una forma corrent, en què el seu sentit no es presta a cap mena d'equívoc?"¹⁴³.

Amb tot, un dels pocs historiadors que ha comentat la *Cèdula reial* per justificar el Colombo genovès ha estat En Ballesteros Beretta. Segons ell, "al 1505 li concedeixen permís excepcional per muntar en mula, en atenció a la seva edat i malalties. Tampoc això no prova gaire res, car si tan sols vorejava els seixanta anys, acompanyats els anys de malalties, i amb la consideració aïllada d'aquesta última causa, hi hauria prou motiu per a la concessió"¹⁴⁴. Però, en fer aquesta asseveració En Ballesteros desvirtua el sentit exacte de la discussió, que no és si el permís de muntar en mula era justificat o no per raó de la malaltia,

---

¹⁴⁰ Cf. *Obras de Martín Fernández de Navarrete*; Biblioteca de Autores Españoles-75, Ediciones Atlas, Madrid, 1954, vol. I, p. 46.

¹⁴¹ E. BAYERRI Y BERTOMEU, op. cit., p. 354.

¹⁴² J. M. ASENSIO, op. cit., p. 88.

¹⁴³ A. BERNARDINI-SJOESTEDT, op. cit., p. 47.

¹⁴⁴ A. BALLESTEROS BERETTA, op. cit., p. 191-192.

sinó, fonamentalment, per què el rei Ferran parla de la senectud d'En Colom en la llicència mateixa. I, a més a més, cau en el propi parany d'acceptar que el Descobridor pogués tenir prop de seixanta anys. Perquè, aleshores, ja hi tornem a ser: hauria nascut a l'entorn del 1446. I deixaria de ser, novament, el Colombo genovès, nascut, segons documentació diversa i fidedigna, i acceptada de tothom, al 1451.

I això mateix li passa a En HARRISSE, a qui també incomodava tant l'ús del mot *ancianitat*, que en comentar la llicència reial, només es limita a dir: “El 23 de febrer de 1505, el rei autoritza En Colom a viatjar en mula a causa de les seves malalties; però s'escolaren a l'entorn de dos mesos abans que la seva salut li permetés sortir”¹⁴⁵. Resta clar que l'omissió respon al fet que En HARRISSE creia que l'Almirall havia nascut al 1446. I, per tant, al 1505, el Descobridor només tindria 59 anys i es trobaria molt lluny encara de l'esmentada ancianitat de què parlava el rei Ferran.

Per l'Asensio, “és tanta la força d'aquest argument, tant obliga a la veritat, que el docte colombista Mr. Henry HARRISSE, a fi de sostenir la seva equivocada opinió, en fer-se càrrec d'aquesta Reial cèdula, no s'atreveix a copiar les seves paraules textuais”¹⁴⁶ i, com ja he mostrat, només exposa que el rei li va atorgar la llicència per raó de les seves malalties. Per això mateix, conclou: “Destorbava, sens dubte, al docte crític la paraula *ancianitat* i la suprimí sense manies”¹⁴⁷.

---

¹⁴⁵ H. HARRISSE, op. cit. vol. II, p. 136.

¹⁴⁶ JOSÉ MARÍA ASENSIO, *Cristóbal Colón. Su vida, sus viajes, sus descubrimientos*; Espasa y Compañía, Editores; Barcelona, 1891, vol. I, p. 213.

¹⁴⁷ Ídem.

Altrament, l'Asensio, en referir-se a la frase de l'Almirall que comunicava, en una carta al rei Ferran del 7 de juliol del 1503, que “jo vaig venir a servir [a l'edat] de vint-i-vuit anys”¹⁴⁸, afirmava contundent: “Aquest extrem és absolutament inadmissible. A la còpia de la carta que serveix de base a tal opinió, hi ha una errada greu: es posà 28 en lloc de 48, i així ho sospità En Bossi i ho han afirmat d'altres historiadors”¹⁴⁹. Per En Fermart, “podem assegurar que hi ha un lapsus, o que, per mala cal·ligrafia, on es llegeix 28 volgué dir 38 anys”¹⁵⁰, tot i que també reconeix que “alguns historiadors allarguen més la vida d'En Colom: suposen que entrà a servir als 48 anys”¹⁵¹. I En D'Avezac rebla: “És, doncs, manifestament, un error material d'escriptura o de lectura el que ha introduït la xifra de vint-i-vuit anys, en lloc de trenta-vuit, a la lletra del 7 de juliol del 1503. En Morelli, en donar la seva edició d'aquesta *Lletra raríssima*, tan lloada per les notes, frapat per la incoherència del nombre de 28 anys, ja havia jutjat raonable de sospitar qualche falta tipogràfica dins les xifres. En Bossi, enterament aprovat per l'Spotorno, trobava raonable, al seu torn, de suposar inexacte el número 28, i de substituir-lo per 38. Per En Navarrete, l'error provenia, sens dubte, d'una mala lectura dels manuscrits, que havien xifrat 28 anys en lloc dels 48”¹⁵².

Efectivament, En Navarrete creu que la carta “diu equivocadament que [En Colom] els vingué a servir amb 28 anys d'edat”. I que “aquesta equivocació és indubtable, car sens dubte provingué d'estar mal expressat el número o

---

¹⁴⁸ CRISTÓBAL COLÓN, *Textos y documentos completos*; edició de Consuelo Varela i Juan Gil, Alianza Universidad-320, Alianza Editorial, S.A.; 2a edició ampliada, Madrid, 1992, p. 500.

¹⁴⁹ J. M. ASENSIO, *Los Restos de Cristóbal Colón están en la Havana*; op. cit., p. 88.

¹⁵⁰ FERMART, *El enigma de Colón*; Impredisur, S.L.; Granada, 1992, p. 27.

¹⁵¹ Ídem.

guarisme als mss., escrivint 28 en lloc de 48, que és l'edat que En Colom tindria al 1484 quan vingué a Espanya”¹⁵³. Amb la qual cosa, tornem a tenir de manifest que hi ha vint anys, pel cap baix, desencaixats, i que si el rei tracta En Colom d'ancià és perquè el considerava molt més gran que ell. I això només fa sentit si som davant, com de costum, del Colom barceloní: d'En Joan Colom i Bertran.

A més, d'altres historiadors, com l'anomenat Oviedo i En Cases, també ens diuen que en Colom va morir de vell. Per l'Oviedo, doncs, en tornar l'Almirall a Espanya del seu últim viatge ultraoceànic, “com que ja era vell i malalt, i molt apassionat de gota, morí”¹⁵⁴, al maig de 1506. I En Cases insisteix igualment que En Colom, a l'any 1500, “encara que fos vell i molt cansat de tan immensos treballs, encara tenia propòsit de gastar la vida que li quedava en descobrir”¹⁵⁵. A vista de les quals sentències, l'Amengual insistia que “aquestes dades coincideixen en el fet que era vell”¹⁵⁶. Però, influït, novament, per l'opinió manipulada d'En Bernáldez, rubricava que “morí a l'entorn dels 70 anys i que degué néixer cap al 1436”¹⁵⁷, sense que, altrament, tinguem cap constància d'un Colom nascut en aquesta data precisa. Ni a Catalunya ni a Gènova.

Pel que fa a Catalunya, la documentació sobre la família barcelonina dels Colom és abundant, explícita, contrastada i irrevocable i es troba a l'abast de qualsevol estudiós. I quant al Colombo genovès, En Ballesteros és prou

---

¹⁵² M. D'AVEZAC, op. cit., p. 24-25.

¹⁵³ M. FERNÁNDEZ DE NAVARRETE, op. cit., vol. I, p. LXXX.

¹⁵⁴ GONZALO FERNÁNDEZ DE OVIEDO, *Historia General y Natural de las Indias*; edició i estudi preliminar de Juan Pérez de Tudela Bueso, Biblioteca de Autores Españoles-117, Ediciones Atlas, Madrid, 1959, p. 75.

¹⁵⁵ B. DE LAS CASAS, op. cit., vol. II, p. 217.

¹⁵⁶ RAFAEL BAUZÀ SOCIAS – JAUME E. AMENGUAL, *El Descubridor del Nuevo Mundo*; Editorial Eureka, Col·lecció Estrella-1, Palma de Mallorca, 1990. p. 10.

concloent quan afirma que “hom creu que Doménico Colombo [el pare del Colombo genovès] nasqué al 1418 o 1419, ja que consigna en acta notarial que al 1429 tenia onze anys. Si En Cristòfor Colom havia nascut al 1436, el seu pare tindria llavors disset o divuit anys. L’argument que enderroca tota la hipòtesi és que, en un document de 1470, es declara que En Colom era major de dinou anys i és de tot punt impossible que en aquesta data hagués complert els trenta-quatre anys”¹⁵⁸. Amb la qual cosa, tornem a saber de nou que, encara que de l’opinió d’En Bernáldez en resultés l’any 1436, com postula tothom, aquesta data no faria tampoc referència a cap Colom genovès. I, en conseqüència, En Ballesteros, volent-ho negar, ho afirma encara amb més contundència.

Però no tan sols ens ha pervingut descrita la vellesa del Descobridor pels seus cronistes i contemporanis, ans també per ell mateix. Així, a la *Relació del Quart Viatge*, datada a Jamaïca el 7 de juliol de 1503, En Colom subscriu que “ara no tinc cabell en ma persona que no sigui blanc i el cos malalt per sempre”¹⁵⁹. A l’ànima d’aquesta mateixa *Relació*, insisteix que “la meva vellesa, amb l’experiència de la intenció, no requeria que els Porres em vinguessin a donar ordres”¹⁶⁰. I encara ens confirma que quan es va veure perdut per una tempesta terrible que el va sorprendre en aquest darrer viatge, va sentir una veu molt piadosa que li va dir, entre d’altres consolaments: “La teva vellesa no impedirà cap cosa gran”¹⁶¹. I quan es compara a algú, per haver demanat auxili a Déu perquè el deslliurés del que creia ja una mort segura a la mar, ho fa tenint

---

¹⁵⁷ Ídem.

¹⁵⁸ A. BALLESTEROS BERETTA, op. cit., p. 192.

¹⁵⁹ C. COLÓN, *Textos y documentos completos*, op. cit., p. 500.

¹⁶⁰ Ídem, p. 502.

present un home de més de cent anys: “Abraham passava de cent anys quan engendrà Isaac, ni Sara era moixa. Tu crides per socors incert”¹⁶². És a dir, que si Déu va fer cas a Abraham, que tenia més de cent anys, també n’hi podia fer a ell, que li demanava auxili, i tenia una edat semblant.

A vista de tot plegat, em sembla factible deduir que el Descobridor s’autorepresentava, al final de la seva vida, com un vell molt proper als cent anys. Cosa que seria certa si hagués nascut al 1414. Llavors, si l’Almirall Colom es veu a la vora dels cent anys, a les darreries de la seva vida, el septagenari Joan Colom, que l’Albardaner refusava aferrissadament per culpa d’una edat –segons ell– massa avançada, ara pren unes connotacions totalment diferents, perquè s’ajusta a la perfecció amb la visió que el Descobridor té d’ell mateix poc abans de morir.

A més a més, un Colom de vuitanta-anys s’adiu a la perfecció, no tan sols amb l’home vellíssim de qui ell mateix parla, sinó, sobretot, amb l’home malalt que diu que és. Per això, la Consuelo Varela ens reporta que “la imatge que generalment tenim d’En Colom, a través de les seves gestes i dels seus propis escrits, és la d’un home actiu, emprenedor i lluitador; la d’un ésser digne d’admiració, malgrat els seus múltiples altibaixos i les seves grans contradiccions. Doncs, bé: aquesta imatge pren encara major atracció en descobrir que En Colom, almenys des de 1494 [...], era ja un malalt greu”¹⁶³.

---

¹⁶¹ Ídem, p. 492.

¹⁶² Ídem.

¹⁶³ CONSUELO VARELA, *Cristóbal Colón. Retrato de un hombre*; Alianza Editorial, S.A.; Madrid, 1992, p. 24.

Ara bé, segons En Humboldt, no és probable que el clima de les Antilles “tingués una influència perniciosa sobre la salut d’En Colom. He estat en aquests llocs, i puc afirmar que el canvi de salut de què es queixava l’Almirall d’ençà del seu tercer viatge no es pot atribuir a una navegació per la costa, durant la qual rares vegades féu expedicions a les terres boscoses, i on la temperatura és poc elevada. La constitució d’En Colom, debilitada ja per la vida activa i feineria de marí que tingué quasi des de nen, s’alterà bans de l’arribada a la Trinitat”¹⁶⁴, a l’estiu del 1498.

És a dir, que la seva malaltia no ve donada pel fet de viatjar per les costes americanes, sinó que és conseqüència del temps: del molt temps que fa que navega, com diu En Humboldt, i d’un mal que ja era crònic, com apunta la Varela, al 1494, que és com dir que està malalt per raó d’una edat molt avançada.

Ara, si poguéssim verificar mèdicament que aquesta malaltia crònica d’En Colom, ja constatable i resseguible al llarg de tots els seus viatges a Amèrica, fos inherent a la pròpia vellesa, llavors tornariem a tenir un nova evidència que En Joan Colom i Bertran i En Joan-Cristófor Colom descobridor són el mateix individu.

A un posicionament molt pròxim a les meves conjectures va arribar ja, al 1918, el Doctor Agustín Marcos Fernández, que, després d’estudiar mèdicament els símptomes que presentava la malaltia d’En Colom, va observar que “les complicacions cardíaques del reumatisme crònic com d’angoixa i depressió

---

¹⁶⁴ ALEJANDRO DE HUMBOLDT, *Cristóbal Colón y el descubrimiento de América*; traducció de Luis Navarro y Calvo, Monte Avila Editores, Caracas, 1992, p. 247

mentals” que patia En Colom en tornant del seu quart viatge al 1504, feien que fos un home que “semblava ser de molta més edat de la que en realitat tenia”¹⁶⁵.

Per bé que, des d’una altra perspectiva, i sense tenir mai present aquest Joan Colom barceloní, En Prudencio Otero, també era del parer que, en estudiar la vida del Descobridor, “molts dels seus historiadors han procurat artificiosament disminuir-ne l’edat a fi d’acomodar-lo a ser fill d’En Domènico Colombo”, italià¹⁶⁶. L’Otero està convençut que “l’Almirall, en morir, tenia més edat que els setanta anys que li posen la generalitat dels historiadors”¹⁶⁷ –quan anys enrera un gran nombre d’erudits ho creien–. I ho raonava de la tenor següent: “És de temps immemorial que, a totes les costes d’Espanya, es diu *mariners* als qui es dediquen a les tasques de la pesca o a fer viatges curts de port a port, sense deixar de veure terra, i es diu *navegants* quan van de mariners en naus d’alta borda i fan navegació d’altura.

“Fonamento la meva asserció en aquesta diferència i en el fet que l’Almirall diu al seu diari de navegació del primer viatge, el 21 de desembre de 1492: «Jo he anat vint-i-tres anys per la mar, sense sortir-ne temps que s’hagi de comptar»; per tant, abans d’arribar a Portugal, va fer de navegant; i aquests no ho són abans dels vint anys d’edat; quan són més joves se’ls anomena grumets, i aquesta no és la condició en què navegà l’Almirall”¹⁶⁸.

---

¹⁶⁵ DR. AGUSTÍN MARCOS FERNÁNDEZ DE IBARRA, “La historia médica de Cristóbal Colón y los médicos que de algún modo se relacionan con el Descubrimiento de América (1)”; *Gaceta Médica Catalana*, LIII (1918), p. 248.

¹⁶⁶ PRUDENCIO OTERO SANCHEZ, *Espanya, patria de Colón*; Biblioteca Nueva, Madrid, 1922, p. 167.

¹⁶⁷ Ídem.

¹⁶⁸ Ídem, p. 167-168.

L'Otero, seguint les diverses manifestacions escrites d'En Colom – algunes de les quals han estat arreglades per fer-lo coincidir amb el jove Colombo italià, com ell mateix ha reconegut més amunt–, arribava a la suma de 73 anys. Tanmateix, i adonant-se que, segons els càlculs extrets de les dades que forneix En Ramusio, es podia deduir que En Colom “morí als setanta sis anys”¹⁶⁹, acabava reblant que “l'edat, doncs, de l'Almirall en morir era, en el meu concepte, entre els setanta-vuit i els vuitanta anys”¹⁷⁰. És a dir, que si En Colom, a parer de l'Otero, va morir a una edat pròxima als vuitanta anys, llavors és que havia d'haver nascut en una data molt propera al 1426.

A semblants conclusions va arribar també, al 1931, En Carreras Valls, car, per ell, “el naixement d'aquest Joan Colom cal fixar-lo a l'entorn de 1420, ja que exactament com el seu germà Lluís són personatges de qualitat durant la revolució catalana”¹⁷¹ de la Generalitat contra En Joan II. L'opinió d'En Carreras Valls és altament significativa, perquè tenia un amplíssim coneixement documental dels fets de la Guerra Civil i dels homes que hi van participar. Per això defensava la idea que el cabdill i home d'estat que va ser En Joan Colom, havia de tenir més de quaranta anys per poder desenvolupar els càrrecs que tenia amb la normalitat que ho va fer i la incidència que va tenir sobre els seus seguidors. I així, exactament, ho ha remarcat l'Ulloa: “Ço que atrau l'atenció sobre Joan, és la seva activitat, traduïda en les nombroses missions que rebia de la Generalitat (que aleshores era com el consell suprem revolucionari), per anar

---

¹⁶⁹ Ídem, p. 170.

¹⁷⁰ Ídem, p. 168-169.

¹⁷¹ R. CARRERAS VALLS, op. cit., p. 124.

de delegat a les províncies i per mantenir-hi el fogar revolucionari, organitzant la resistència”¹⁷².

Des d’aquesta òptica, són ara especialment cabdals les paraules d’En Colom a la sobredita *Relació*, perquè hi consigna, com hem vist, que “jo vaig venir a servir [a l’edat] de vint-i-vuit anys”¹⁷³. Per En Vaquer, “si coneixem l’any en què En Colom va entrar a servir els Reis Catòlics, sabrem l’any del seu naixement”¹⁷⁴. I és cert. Però, hi afegia, immediatament: “Vet aquí el problema: quan va entrar En Colom al servei dels Reis?”¹⁷⁵.

La idea que l’any de naixença anava estretament lligat amb l’any d’entrada al servei reial, l’havia apuntat ja, al 1918, En Ricardo Beltran. Segons ell, “sabent quan i a qui vingué a servir En Colom, amb *vint-i-vuit anys d’edat*, tindrem base per fixar l’època del seu naixement”¹⁷⁶. I insisteix que “tenia vint-i-vuit anys quan vingué a servir els Reis Catòlics” i que, “En Colom, en fer al·lusió a les seves cartes a l’època en què vingué a Espanya i entrà al servei dels Reis, es refereix sempre a un període comprès entre 1483 i 1486”¹⁷⁷.

Amb tot, jo no crec necessari interpretar aquest servei, com un servei estricte al rei Ferran. En Colom no ho diu enlloc, d’enlloc no es pot conjecturar, ni les dates tampoc no ens lliguen. Per això En Beltrán y Rózpide, després d’analitzar tots els elements que té a l’abast per escatir en quin any exacte l’Almirall va entrar al servei dels monarques, escriu que “sigui quin fos l’any en

---

¹⁷² L. ULLOA, op. cit., p. 101.

¹⁷³ C. COLÓN, *Textos y documentos completos*; op. cit., p. 500.

¹⁷⁴ O. VAQUER BENNASAR, op. cit., p. 14.

¹⁷⁵ Ídem.

¹⁷⁶ R. BELTRÁN Y RÓZPIDE, op. cit., p. 9.

¹⁷⁷ Ídem.

què això s'escaigué, En Cristòfor Colom no podia tenir l'edat que una acta notarial atribueix a En Cristóforo Colombo"¹⁷⁸. I rubrica, davant la impossibilitat que li quadrin els còmputos, que "En Colom no diu que tenia vint-i-vuit anys quan vingué a servir els Reis Catòlics, sinó quan *vingué a servir*, sense expressar on ni a qui. Pogué referir-se a l'època en què començà a servir d'altres [cabdills], com és ara René o Renat d'Anjou, l'enemic de la casa d'Aragó, o l'anomenat Coulon o Coullon pels francesos, Cullan pels portuguesos, Colón pels espanyols i Colombo o Colomb pels italians i demés autors estrangers, el més gran dels corsaris que hi havia en aquells temps, i en companyia del qual estigué i anà molt temps En Cristòfor Colom"¹⁷⁹.

Llavors, en aquesta mateixa línia de reflexions, fonamentades a donar sentit a la sentència de l'Almirall sobre entrar a servir uns monarques, però ara, posada en relació amb una causa militar determinada, anterior al govern dels Reis Catòlics, En Llorenç Gandol, coincidint amb En Beltrán, creia que En Joan Colom "es féu marí precisament per causa de la guerra civil"¹⁸⁰. I, si bé per unes altres raons, l'Ulloa també estava convençut que En Colom va embarcar-se, "al 1462, a les costes catalanes"¹⁸¹. Així, seguint aquests tres autors i, si tal com jo intueixo, cal desxifrar els mots de "començar a servir" com si En Colom ens digués que va començar "a servir *militarment*" o "a servir *la causa de la Generalitat*", que també era la causa del rei Renat; aleshores, i atès que la guerra entre la Generalitat i En Joan II, va esclatar formalment, segons En Jaume i En

---

¹⁷⁸ Ídem, p. 12.

¹⁷⁹ Ídem.

¹⁸⁰ LLORENÇ GANDOL I DOMÈNECH, *El descobridor d'Amèrica Joan Baptista Colom, català de Tarroja de la Segarra* [mecanoscrit]; Barcelona, 1989, p. 12.

Santiago Sobrequés, el 29 de maig de 1462, amb la sortida de Barcelona de l'exèrcit del Principat per combatre la reina Joana a Girona¹⁸², tindríem que hauria d'haver nascut al 1434. En Mitjana també és del mateix parer, tot i que situa la declaració de guerra a la sessió extraordinària de la Diputació, a la qual va assistir En Joan Colom mateix, com a diputat¹⁸³.

Ara bé: En García de la Riega també jutja “que la xifra de vint-i-vuit anys és un lapsus plumae (opinió ja emesa per En Navarrete), i que, en conseqüència, cal corregir per la de trenta-vuit”¹⁸⁴. I ho argumentava de la tenor següent: “El cas té fàcil solució si li apliquem un fet molt poc conegut: el valor de 40 representat per la X amb una petita ratlla a sobre o amb una virguleta al costat del braç davanter. S’usava aquesta xifra a l’Edat Mitjana, com es pot veure a la notable revista de Santiago, *Galicia Histórica*, de l’eminent historiador i arqueòleg López Ferreiro, corresponent a setembre-octubre de 1901, pàgina 123; a l’apèndix del tom III de *La España Sagrada* del P. Florez, foli 390; al manuscrit titulat *Suplemento al tomo XIX de La España Sagrada* de l’esmentat P. Flórez, foli 218, i en el pròleg del mateix manuscrit existent a la Universitat Pontifícia de Santiago; i, finalment, en d’altres llibres que la meva memòria no encerta a precisar. En fer-se la transcripció de la carta d’En Colom es considerà inversemblant la xifra XVIII; però en adonar-se de la ratlla o virguleta es cregué que aquest signe doblava el valor de la X, i llavors s’escriví vint-i-vuit anys, que

---

¹⁸¹ L. ULLOA, op. cit., p. 72.

¹⁸² Cf. SANTIAGO SOBREQUÉS I VIDAL – JAUME SOBREQUÉS I CALLICÓ, *La Guerra Civil Catalana del Segle XV*; Col·lecció Estudis i Documents-21, Edicions 62, s/a, 2a edició, Barcelona, 1987, p. 149.

¹⁸³ Cf. E. MITJANA DE LAS DOBLAS, op. cit., p. 104.

¹⁸⁴ C. GARCÍA DE LA RIEGA, op. cit., p. 124.

es jutjà xifra raonable. Em sembla que aquest conjectura és encertada, donat que l'Almirall emprava sovint a les seves cartes els números romans”¹⁸⁵.

Sigui com sigui, o bé perquè hi va haver un error en la lectura de la X amb vírgula al damunt, o bé perquè “algun copista poc destre, ens transcriure la xifra XLVIII, mal feta, prengué la L per una altra X”¹⁸⁶, el cert és que hi ha un decalatge de 20 anys i que els càlculs ens porten a l'any 1424. Si d'aquí en descomptem els deu anys del retoc corresponent, o bé interpretem que l'error de transcripció –involuntari o no– no és de 28 anys sinó de 38, cal concloure per força que el Descobridor va néixer al 1414.

A més, si fos cert, com ha postulat En Navarrete i d'altres historiadors, que l'Almirall, en lloc d'escriure que va entrar a servir als “28 anys”, hagués escrit “48”, perquè hom creu que hi ha un retoc de vint anys; aleshores, agafant la meva conjectura que va entrar a servir, “com a militar”, la causa de la Generalitat al 1462, tindríem que, si d'aquesta data en descomptem els 48 anys de què parla En Colom, ens trobaríem de dret al 1414.

Per saber si realment aquest any de 1414 és el de la veritable naixença del Descobridor, cal agafar el darrer paràgraf on ell mateix fa una referència explícita als anys que va passar navegant, i veure –amb els càlculs corresponents i el descompte del retoc pertinent– si també ens en resulta una data idèntica.

Així, sabem que, al 21 de desembre de 1492, En Colom va escriure: “Jo he anat vint-i-tres anys per la mar, sense sortir-ne temps que s'hagi de comptar i vaig veure tot el Llevant i el Ponent, que vaig deixar per anar al camí de

---

¹⁸⁵ Ídem.

¹⁸⁶ Ídem, p. 125.

Septentrió, que és Anglaterra i he anat a la Guinea”¹⁸⁷. Tornem-hi. Primer, En Colom no podia dur 23 anys navegant al moment que ho diu, sinó molts més, perquè, al 1492, tant ell com els seus cronistes ens adveren que va entrar a navegar molt jove¹⁸⁸.

Segons l’Ulloa, “Giustiniani, Oviedo i Interiano, ço és els cronistes contemporanis de Colom, i que, sense comptar les *Historie* [del seu fill Ferran], ens donen més dades sobre la seva juvenesa, són d’acord en afirmar que Colom es va iniciar molt aviat en la navegació: en la seva adolescència o molt jovenet; és a dir, abans de tenir divuit anys. I això concorda també amb diversos documents autèntics provinents del propi Colom”¹⁸⁹.

Ara, doncs, si al 1492 en descomptem els vint-i-tres anys predits, ens trobem al 1469. Si n’hi restem els eventuals quaranta anys del retoc, ens situem al 1429. Traient-ne els catorze anys en qüestió en què En Colom va començar a navegar, som al 1415. Aquest any que ens sobra, sí que ha de ser atribuïble a un error del copista, atès que, si al 26 de febrer de 1495 En Colom havia navegat 27 anys –com ell mateix ens assegura en un altre paràgraf, en què ens remarca que està molt malalt per culpa dels “vint-i-set anys passats que he continuat a la mar”¹⁹⁰–, no pot ser que al 1492 n’hagués navegat 23, per tal com els càlculs ens en donen 24. Així, si del 1492 en restem ara aquests 24, arribem al 1468. Extraient-ne els 40 anys del retoc, som al 1428. Menys els catorze de l’edat en què va entrar a la mar, tornem a ser al 1414.

---

¹⁸⁷ C. COLÓN, *Textos y documentos completos*; op. cit., p. 169.

¹⁸⁸ B. DE LAS CASAS, op. cit., vol. I, p. 31.

¹⁸⁹ L. ULLOA, op. cit., p. 75.

¹⁹⁰ C. COLÓN, *Textos y documentos completos*; op. cit., p. 313.

Amb tot si, com he mostrat anteriorment, l'Almirall escriu al 1501 que porta 43 anys a la mar, al 1492 no en podia fer 24 que navegues, perquè els comptes n'avalen 34. Això evidencia, alhora, que en els dos darrers paràgrafs sobredits, el censor també hi ha operat un retoc a la baixa de deu anys, a fi de fer En Colom, com de costum, més jove; i, de retop, ens indica, tenint en consideració que els canvis en l'edat són metòdicament –com hem comprovat a bastament– de vint, trenta o quaranta anys exactes, que al 1492, el text esmenat havia de dir “24” i no pas “23”, error que s'entén més fàcilment, perquè el número, com de costum, deuria ser escrit en xifres romanes.

És a dir, que si al 1492 el Descobridor duia navegant 34 anys, vol dir que va introduir-se a la navegació, segons el text, al 1458. Si n'eliminem els trenta anys corresponents del retoc, tornem a ser al 1428. I com que ho va fer a l'edat de 14 anys, som, per tant, una altra vegada més, al 1414: la data en què va néixer el barceloní Joan Colom i Bertran.

Jordi Bilbeny